ISSN: 2676-4245 Home Page: Ijsp.ut.ac.ir

The University Of Tehran Press

Journal of Social Problems of Iran

From ideal to reality: How do students narrate the process of their scholarly frustration

Yarmohammad Ghasemi[1]✉ | Behrooz Sepidnameh[2] | Mohammad Sadra Moradi[3]

1. Corresponding Author, Full Professor Department of Sociology and Cultural Studies, Faculty of Literature and Humanities, Ilam University, Iran. E-mail: y.ghasemi@ilam.ac.ir
2. Associate Professor Department of Sociology and Cultural Studies, Faculty of Literature and Humanities, Ilam University, Iran. E-mail: b.sepidnameh@ilam.ac.ir
3. Master of Sociology, Department of Sociology and Cultural Studies, Faculty of Literature and Humanities, Ilam University, Iran. E-mail: sadra1380.z@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 26 September 2025

Received in revised form: 27 February 2026

Accepted: 22 July 2026

Published online: 23 July 2026

Keywords:

Frustration, Mirage, Reality, Student Role,University, Ilam, Students.

ABSTRACT

The higher education system in Iran, alongside certain opportunities, has been grappling with various challenges, one of which is the issue of the erosion of students'education.Therefore,this study aims to investigate how the students narrate their frustration process towards their schooling and the factors affacting it. According to the constructionism nature of the study phenomenon, the interpretative research paradigm, qualitative procedure, and qualitative content analysis were used as the study methodology. The study population includes all students in Master level in Ilam University in 2025 who were selected using purposive and theoretical sampling and based on theoretical saturation principle. In order to collect the data, an in-depth interview was conducted among 14 participants.The data analysis strategy was conducted using thematic coding and analysis. The study findings included 13 core themes and 71 subthemes. The results showed that the students pursue to study because of self-actualization, social comparison, and policy-influenced role enactment. The participants held idealized conception of academ ic excellence toward being a student before they enrolled in MA level, however, when they attended the university, they exposed to the factors including: commodification of knowledge, institutional neglect, dysfunctional governance, social anomie, therefore, these factors changed their ideals into mirages. Consequently, they became disempowered subjects, exhibiting academic passivity, intellectual despondency. Therefore, they have to choose the anarchic and digitalized life as a lifestyle.

Cite this article: Ghasemi, Y., Sepidnameh, B., & Moradi, M. S. (2026). From ideal to reality:How do students narrate the process of their scholarly frustration. *Journal of Social Problems of Iran*, *17*(1), 237-273.
DOI: https://doi.org/10.22059/IJSP.2026.400665.671338

© The Author(s).
Publisher: The University of Tehran Press.
DOI: https://doi.org/10.22059/IJSP.2026.400665.671338

Introduction

The university is regarded as one of the most crucial social institutions for the regeneration, reconstruction, and development of society, as it provides the groundwork for bridging theory and practice. The student, as the central element of academic life, can apply their theoretical knowledge within the social arena. Beyond its educational function, the university serves roles in identity formation, consciousness-raising, and cultivation. As the dynamic agent of the university, the student should possess attributes such as reflexivity, awareness, agency, and active academic participation. However, recent years have witnessed signs of declining academic motivation, estrangement from academic culture, reduced scholarly participation, and a growing sense of disillusionment among students. Academic frustration refers to a state in which a gap emerges between the student's expectations, goals, and experienced realities. As a result of failing to achieve their subjective objectives, the individual experiences diminished motivation, a sense of meaninglessness, and a weakened academic identity. This phenomenon is accompanied by consequences such as anxiety, stress, reduced academic performance, apathy, and detachment from the student role. Some studies have also indicated that students are more susceptible to issues like stress, depression, and frustration compared to the general population.In Iranian universities, research similarly points to a form of student alienation from the structure, processes, and ideal culture of the university. Weak academic participation, diminished critical inquiry, passive instruction, reluctance to produce knowledge, and a tendency toward credentialism are among the indicators of this condition. According to Bourdieu's perspective, the educational system can play a role in the reproduction of power relations and inequality, and under such circumstances, the university deviates from its core function. Furthermore, drawing on Goffman's framework, one can distinguish between the "student face" and the "student self" (or habitus); meaning that while some students superficially hold the student status, the essential characteristics of the student role—such as scientific curiosity, responsibility, and scholarly activity—have become attenuated in them.Accordingly, the present study aims to understand how students develop frustration with their student role and to examine its underlying causes among students at Ilam University, seeking to answer the question: How do students experience and interpret the process of academic frustration?

Methodology

Given the socially constructed nature of the phenomenon under study, this research is grounded in the interpretive paradigm and employs a qualitative approach. The research method consists of inductive qualitative content analysis. The study population includes master's degree students at Ilam University, with sampling conducted purposefully and theoretically. Based on the principle of theoretical saturation, 14 students were selected as participants. Data were collected by in-depth interviews, and thematic analysis was used for data processing. During the analytical process, initial concepts were extracted from the interview transcripts; subsequently, similar concepts were categorized into sub-themes, ultimately forming main and overarching themes. To enhance the reliability of the findings, the interviews were transcribed and coded, and the extracted codes were shared with the participants to verify the alignment between the researcher's interpretations and the participants' viewpoints.

Findings

The research findings Showed that prior to entering the master's program, students possess a set of ideals and positive expectations regarding the university. The primary motivating factors for their continued education include self-advancement, career success, academic up-to-dateness, acquiring new experiences, job creation, socio-political agency, and social comparison with others. Students imagined that entering graduate studies would lead to academic excellence, increased creativity, specialization, engagement with elites, and an experience of a dynamic

scholarly life.However, upon entering the university, students encounter a gap between their ideals and reality. This discrepancy leads to the formation of feelings of frustration and a transformation in the meaning of studenthood for them. One of the most significant consequences of this situation is the transformation of the student into a "helpless subject"—a student who feels their talents and abilities are neglected, and for whom education no longer holds its previous function or meaning. This state is accompanied by feelings of despair, failure, apathy, mental boredom, liminality, and self-defeatism.The findings also indicated that some students, in response to their frustration, adopt an "anarchic mode of existence" (or anarchic lifeworld); that is, they distance themselves from academic norms and gravitate toward actions such as indifference toward coursework, avoidance of professors, classroom disruption, reduced ethical commitment, and a propensity for immediate gratification. Additionally, a "digital lifeworld" emerged as another consequence of frustration, wherein students escape mental pressures by retreating into virtual spaces, social networks, and media, which supplant academic resources as their primary cognitive references.Other findings include the academic passivity of frustrated students. These students exhibit limited scholarly participation, reduced study habits, procrastination in completing academic tasks, and a primary focus on obtaining grades and fulfilling credit requirements. Moreover, a form of "intellectual destitution" (or cognitive stagnation) is observed among them, characterized by weak deep thinking, diminished analytical capacity, and a superficialization of their scientific outlook.The main reasons for student frustration are categorized into several overarching themes. First is the commercialization of science and the proliferation of market-oriented relations within the academic sphere, which undermines the trust of diligent students in the scientific system. Second is the abandoned university, encompassing weak management, centralism, limited facilities, discrimination, lack of student respect, and a disconnect from global academic standards. Third is dysfunctional governance, including misguided policies, poor law enforcement, reduced research justice, rent-based employments, and neglect of the humanities. Fourth is the distorted society, in which the value of science has declined, credentialism has spread, and the criteria for success are increasingly defined by economic factors and income.

Discussion and Conclusion

The objective of the present study was to understand the students' narratives of the process of academic frustration. Accordingly, this research successfully identified 13 main themes and 74 sub-themes. The results Showed that student frustration is not the product of a single factor, but rather the outcome of an interaction between the students' idealistic expectations and a set of academic, social, and governance conditions. Before entering university, the student holds an image of the university as a scientific, creative, and nurturing environment; however, upon arrival and confrontation with the commercialization of science, structural weaknesses, discrimination, diminished academic prestige, and societal problems, this idealized image collapses.Under such circumstances, the student transforms from an optimistic and active agent into a helpless, passive, and unmotivated subject. They gradually distance themselves from their academic role, reduce their scholarly participation, and resort to strategies such as media-reliance, anarchic lifeworlds, or non-scientific actions to compensate for their failures.

شاپا الکترونیکی: 2676-4245 سامانه نشریه: Ijsp.ut.ac.ir

بررسی مسائل اجتماعی ایران

انتشارات دانشگاه تهران

از آرمان تا واقعیت: چگونگی روایت دانشجویان از فرایند سرخوردگی تحصیلی

یارمحمد قاسمی[1]✉ | بهروز سپیدنامه[2] | محمد صدرا مرادی[3]

۱. نویسنده مسئول، استاد گروه جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران. رایانامه: y.ghasemi@ilam.ac.ir

۲. دانشیار گروه جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران. رایانامه: b.sepidnameh@ilam.ac.ir

۳. کارشناس ارشد گروه جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران. رایانامه: sadra1380.z@gmail.com

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقالهٔ پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۷/۰۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۳۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۵/۰۱

کلیدواژه‌ها:

سرخوردگی، واقعیت، دانشگاه، ایلام، دانشجویان.

چکیده

نهاد آموزش عالی در ایران در کنار پاره ای از فرصت ها با مسائل مختلفی در گیر بوده که یکی از آن ها مسئله سترون شدگی تحصیلات دانشجویان است؛ مقاله حاضر در نظر دارد این مسئله را به پرسش نهد که دانشجویان فرایند سرخوردگی خود را از تحصیل چگونه روایت می کنندو چه دلایلی را در ایجاد آن دخیل می دانند؟ با توجه به ماهیت برساختی پدیده مورد مطالعه، پارادایم تحقیق تفسیری، رویکرد کیفی و روش به کارگرفته شده در آن تحلیل محتوای کیفی با استفاده از مدل تحلیل محتوای استقرایی می‌باشد. جامعه هدف شامل کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه ایلام در سال ۱۴۰۴ است که با استفاده از نمونه‌گیری نظری و هدفمند و بر اساس اصل اشباع نظری، از ۱۴ نفر دانشجوی این دانشگاه به منظور جمع آوری اطلاعات مصاحبه عمیق گرفته شد. استراتژی تحلیل داده‌ها از طریق فرایند تحلیل مضمون صورت گرفت. یافته‌های این تحقیق شامل ۱۳ تم اصلی و ۷۱ تم فرعی بود. یافته‌ها نشان می‌دهد که دانشجو به دلایلی چون: خودارتقایی، مقایسه اجتماعی و نقش‌آفرینی سیاسی به تحصیل رغبت پیدا می کند؛ او قبل از ورود به مقطع کارشناسی‌ارشد معنای آرمانی تعالی علمی را نسبت به نقش دانشجویی دارد اما با ورود به دانشگاه و مواجه با مسائلی چون: تجاری شدن علم، دانشگاه رها شده، حکمرانی معیوب و جامعه مخدوش، آرمان‌های ذهنی‌اش به سراب استحاله می‌یابد و ضمن تبدیل به سوژه‌ای درمانده، دچار انفعال تحصیلی و فلاکت فکری می شود؛ در نتیجه ناگزیر است که زیستی آنارشیستی و زیستی دیجیتالی را به مثابه سبک زندگی برگزینند.

استناد: قاسمی، یارمحمد، سپیدنامه، بهروز، و مرادی، محمد صدرا (۱۴۰۵). از آرمان تا واقعیت: چگونگی روایت دانشجویان از فرایند سرخوردگی تحصیلی. *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، *۱۷*(۱)، ۲۴۵-۲۷۳.

DOI: https://doi.org/10.22059/IJSP.2026.400665.671338

DOI: https://doi.org/10.22059/IJSP.2026.400665.671338

ناشر: مؤسسهٔ انتشارات دانشگاه تهران. © نویسندگان.

۱. مقدمه

دانشگاه یکی ازمکان‌های مهم بازآفرینی و بازسازی جامعه است. دانشگاه قابلیت پیوند نظریه و عمل را داراست؛ به عبارتی پیشرانی جهت‌دهنده و سوق‌دهنده است که دانشجو به وسیله آن با انتقال دانش در فضای خارج از محیط دانشگاه، آنچه را به طور نظری در طول تحصیل آموخته را با عمل پیوند می‌دهد. فهم عمیق و دقیق دانشگاه مستلزم فهم این موضوع است که باید نسبت به تعریف، تعبیر و نقش دانشگاه اهتمام به بازاندیشی و چرخشی سیال‌گونه به سمت و سوی آن داشته باشیم؛ زیرا دانشگاه هویت‌بخش و هویت‌پخش است؛ اما روح دماننده در کالبد دانشگاه و عنصر تضمین کننده‌ی فاعلیت، کنشگری و کاوشگری دانشگاه، دانشجو است.

دانشجوی ایده‌آل، دانشجویی است که مدام در حال بازاندیشی جامعه ملی و محیطی است که در آن به زیست اجتماعی و فعالیت علمی می‌پردازد. دانشجوی بازاندیش، آگاه و فعال نسبت به جایگاه خود در فرایند تحصیل است. دانشجوی بازاندیش یا به عبارتی دانشجوی آگاه قابلیت‌های بالقوه خود را بالفعل علیه مسایلی‌از جمله بی‌انگیزگی در امرتحصیل، سرگشتگی در امر هدف‌یابی تحصیلی، احساس بی‌معنایی درحین تحصیل و سرگرم شدن به اخذ مدرک است؛ دانشجویی با چنین ویژگی‌هایی فاقد سرخوردگی و دارای انگیزش تحصیلی و هویت آکادمیک است.

مطالعات انتشار یافته ترزا ایوانز[1] در دانشگاه تگزاس که در بین دانشجویان ۲۶ کشور جهان صورت گرفته بود نشان می‌دهد دانشجویان، ۶ برابرعموم مردم دچار استرس، افسردگی و سرخوردگی هستند و علت آن را تعادل ضعیف دانشجویان بین کار و زندگی و روابط ضعیف با استاد دانست (Evans, 2018, as cited in ISKANews). همچنین آمارها حکایت از این دارند که تقریب به ۹,۳۵٪ دانشجویان جهان دچار سرخوردگی و ناامیدی هستند (Ghoti.,2024:.2).

سرخوردگی به معنای جایگزین شدن عواطف خنثی به جای عواطف مثبت است (Seyedalitabar et al., 2015: 343). سرخوردگی به تغییراتی که در طول زمان در ادراکات، نگرش‌ها و باورداشت‌های دانشجو رخ می‌دهد برمی‌گردد. به عبارتی یک واکنش عاطفی است که از اهداف مسدود شده و انتظارات برآورده نشده ناشی می‌شود (Kumari, 2024: 26). این پدیده با پیامدهایی چون استرس، اضطراب، کاهش انگیزه و عملکرد تحصیلی ضعیف ارتباط دارد و می تواند مانعی بر علیه رشد و توسعه هویت آکادمیک دانشجو عمل کند (Ramsden, 2003, as cited in Behbakomari:26).

1 Theresa Evans

پژوهش‌هایی که درطی دودهه اخیر در مورد دانشگاه‌های ایران صورت گرفته نشان می‌دهدکه به جای درونی کردن ارزش‌ها، نگرش‌ها و هنجارهای مناسب با فرهنگ جهانی دانشگاهی مطلوب و مؤثر، شاهد بیگانگی دانشجویان از ساختار، فرایند و فرهنگ دانشگاهی هستیم (Zakaei et al., 2011: 57). از این رو مصادیقی چون فقدان برخوردهای علمی نقادانه و پرسشگرانه، آماده‌خواری‌های علمی–فرهنگی، عدم تمایل برای کوشش در جهت تولید علم وعدم مشارکت عمیق در فرایند علمی، آموزش غیرمشارکتی، تک صدایی و یادگیری منفعل، ایستایی و غیر تأملی بودن (Fazeli, 2001; Ghaneei Rad, 2000; Ghazi Tabatabaei, 1999; Rafipour, 2002; Taefi, 1999, as cited in Zokaei et al., 2011:57) گواهی بر این ادعا است که امروزه در میدان دانشگاه عادت‌واره‌های سرخوردگی، انفعال و دلمردگی در میان دانشجویان وجود دارد؛ عادت‌واره‌ها اصولی را دراختیار می‌گذارند که انسان بر حسب آن تصمیم می‌گیرد و استراتژی‌هایی را انتخاب می‌کند که در دنیای اجتماعی اعمال کند (Ritzer, 2014: 707). امروزه نوعی سرخوردگی در بین تعداد زیادی از دانشجویان دانشگاه‌های سراسر کشور مشاهده می‌شود؛ این منطق عمل سطح دانشگاه را به طور خاص و سطح جامعه را به طور عام گرفتار نوعی هیستری کرده است؛ هیستری موجود در میدان دانشگاه حاصل شکاف بین آنچه هست و آنچه باید باشد، است. نظام آموزشی از نظر بوردیو[1] عمیقا درگیر بازتولید قدرت و روابط طبقاتی است؛ این خشونت نمادین عمدتا طریق سازوکارهای فرهنگی اعمال می شود (Ritzer, 2014: 709). درنتیجه دانشگاه کارکرد آگاهی بخشی و هویت بخشی خود را ازدست می‌دهد و در نهایت هویت آکادمیک دانشجویان رنگ و بویی فعال نخواهد داشت.

دانشجویی که در گذشته دارای خلاقیت نمادین بود، به نظر می‌رسد که امروز از نقش خود دلزده است. در دلزدگی از نقش فرد تنها به این دلیل ایفای نقش می‌کند که ضرورت ایجاب می‌کند یا دیگران از او انتظار دارند (Cohen, 2007: 84). در نتیجه دانشجو دچار شکست در ایفای نقش اجتماعی، علمی و تحصیلی خود می‌شود.

اگر بخواهیم به زبان گافمن[2] نمای دانشجویی را به قیافه ومنش تقسیم کنیم پی به این موضوع خواهیم برد که امروزه تعداد زیادی از دانشجویان سطح کشور قیافه دانشجویی دارند اما منش دانشجویی در آنان رو اضمحلال رفته است؛ قیافه از نظر گافمن شامل آن چیزهایی می‌شود که

1 Bourdieu
2 Gaffman

منزلت اجتماعی نمایشگر را به حضار نشان می‌دهد اما منش به حضار یادآوری می‌کند که چه نوع نقشی را باید از یک نمایشگر در یک موقعیت معین انتظار داشته باشند (Ritzer, 2014: 293).

تجارب زیسته محققین نشان می‌دهد سبک و طرز رفتار دانشجو در سال‌های اخیر دچار دگرگونی شده است و به نظر می‌رسد دانشجویان وارد چرخه‌ای شده‌اند که روز به روز آن‌ها را از اصالت نقش خود دورتر می‌کند وخلاقیت و شور علمی آنان را رو به تحلیل می‌برد که نتیجه آن، چیزی جز بی‌انگیزگی، و بیگانگی با محیط علمی و در نهایت سرخوردگی نیست؛ در پی اثبات ادعای محققین، خبر گزاری تابناک خبر از وجود نوعی رخوت و سستی در بین دانشجویان سراسرکشور می دهد؛ اینگونه که دانشجویان به صرف پذیرش در دانشگاه اکتفا نموده و فضای رقابتی ضعیفی در بین دانشجویان سطح کشور مشاهده می شود؛ در حقیقت سرخوردگی، بی انگیزگی و افت تحصیلی به یکی از معضلات جدی مراکز دانشگاهی در یک دهه اخیر تبدیل شده است (Tabnak, 2025).

بر این اساس دانشگاه ایلام نیز به عنوان یکی از مراکز دانشگاهی کشور از گزند سرخوردگی تحصیلی مصون نمانده است و بااین پدیده دست و پنجه نرم می کند؛ در نهایت آنچه گفته شد ضرورت مطالعه این مهم را نشان می دهد که دانشجویان چگونه در مورد فرایند سرخوردگی تحصیلی اظهار نظر می کنند؟ و در نهایت چه دلایلی سبب سرخوردگی تحصیلی دانشجویان در خلال تحصیل می شود؟

۲. پیشینهٔ پژوهش

۲-۱. پیشینه تجربی

قاسم زاده و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی تحت عنوان مطالعه کیفی فرایند بی‌انگیزگی با استفاده از شیوه داده بنیاد در بین دانشجو معلمان پردیس علامه امینی تبریز با روش داده‌بنیاد به این نتیجه رسید که هشت مقوله محوری از جمله نامطلوب بودن کیفیت خدمات دانشگاهی، گرایش به ارزش‌های مادی، فقدان بالندگی دانشجویی (ضعف مهارت ارتباطی، ضعف مهارت‌های آموزشی و پژوهشی، ضعف در تصمیم گیری و حل مساله)، بی‌توجهی به زیر ساخت‌های بالندگی دانشگاه، عدم تنوع شیوه‌های تدریس، فراگیری سبک زندگی تکنولوژی محور، ضعف سرمایه اجتماعی دانشگاهی و تضمین آینده شغلی، فرایند بی‌انگیزگی تحصیلی دانشجو معلمان را تفسیر می‌کند.

پریدری و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله‌ایی تحت عنوان اخته شدن کنشگری علمی در دانشگاه مورد مطالعه دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران که با روش داده‌بنیاد صورت گرفته بود بر راهبردهای دانشجویان از جمله علم آموزی خودخواهانه، اعتراض پنهان، تقلب، انزوا و...تاکید

داشت و از جمله پیامدهای این انتخاب راهبرد را زوال اخلاق حرفه‌ایی، سرخوردگی، ناامیدی، اشتغال غیر مرتبط با رشته تحصیلی، بیکاری، افسردگی و اعتیاد دانست. در این تحقیق مهم‌ترین علل اختگی کنشگری علمی دانشجویان اساتید وارونه و کم داشت‌های ساختاری بود. اساتید وارونه شامل خشونت نمادین (جانبداری علمی، تحمیل عقاید، ظرفیت پایین نقدپذیری، تبعیض میان دانشجویان، ترش رویی و...)، کم فروشی (مسئولیت گریزی، ضعف ارائه فیدبک لازم، سطح تعاملات پایین، ارزیابی سطحی، بروز نبودن منابع تدریس) و ماشینی شدن (تدریس رادیویی، آموزش بانکی، سالخوردگی) بود.

همچنین حسینی صدر و همکاران؛ (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان مطالعه علل و زمینه بی‌انگیزگی تحصیلی دانشجو معلمان علوم پایه با رویکرد کیفی در پردیس علامه امینی تبریز با روش داده‌بنیاد به این نتیجه رسیدند که شش مقوله محوری علل و زمینه بی‌انگیزگی تحصیلی می‌باشند از جمله: تعاملات ناقص بین نهادی یا فقدان ارتباط و تعامل با سایر موسسات و دانشگاه ها ، اطمینان از آینده شغلی، ظهور رقیب بلامنازع برای مطالعه یا همان گشت و گذار در فضای مجازی به جای درس خواندن ، شیوه‌های تدریس (تدریس سنتی، نحوه تدریس استادان، کاربردی نبودن برخی دروس، بی‌توجهی به سرفصل‌های درس‌ها)، ضعف کیفیت خدمات دانشگاهی (جو محیطی دانشگاه، نبود فضای کافی برای مطالعه، کمبود فضای کتابخانه‌ای، پایین بودن امکانات دانشگاهی، محیط آموزشی نامناسب و اینترنت ضعیف) و توفق ارزش‌های مادی (کار در بازار، فکر پولدار شدن، نارضایتی از حقوق معلمی، شغل دوم و چاره جویی برای معاش).

یوسفی افراشته و همکاران؛ (۱۴۰۰) در پژوهشی تحت عنوان رابطه بین بازخورد مدرس با دلزدگی تحصیلی و بهزیستی تحصیلی: تحلیل نقش میانجی ارزش تکلیف در ۳۶۵ نفر از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی همدان، با روش توصیفی –همبستگی به این نتیجه رسید که بازخورد تکوینی از طریق ارزش تکلیف هم بر دلزدگی و هم بر بهزیستی تحصیلی اثر غیر مستقیم معناداری دارد. نتایج حاصل از این تحقیق حاکی از آن است که بین بازخورد درست اساتید و دلزدگی تحصیلی دانشجویان رابطه منفی معناداری وجود دارد؛ همچنین بین بازخورد صحیح اساتید و بهزیستی تحصیلی رابطه مثبت معناداری وجود دارد. به عبارتی وقتی بازخورد صحیح به دانشجو داده شود و دانشجو این بازخورد را با ارزش بپندارد، بهزیستی تحصیلی او افزایش و دلزدگی تحصیلی او کاهش پیدا می کند.

همچنین کریمی باغ ملک (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان بررسی علل کاهش انگیزه فعالیت پژوهشی در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در دانشگاه‌های فرهنگیان استان خوزستان با روش توصیفی از نوع تحلیل عوامل اکتشافی به این نتیجه رسید که علل مدیریت سازمانی و اداری (عدم تشویق و حمایت

مدیران از تحقیقات دانشجو، فقدان رابطه دلسوزانه اساتید و مدیران با دانشجو، استقبال نکردن مدیران از نتایج طرح های پژوهشی، تکرار پژوهش های مشابه، کم توجهی به خلاقیت های دانشجو و اعمال نظر شخصی در تصویب طرح‌ها و مقالات دانشجویان) ، عوامل امکانات محیطی (فقدان فضای مناسب تحقیقاتی برای دانشجو، کمرنگ شدن روحیه مسئله‌یابی در بین دانشجویان، پوشیده بودن اهمیت پژوهش در بین دانشجویان، عدم حمایت مالی در اجرای برنامه‌های پژوهشی، نبود بانک‌های اطلاعاتی در دانشگاه و کمبود امکانات رایانه‌ایی و آزمایشگاهی در دانشگاه) عوامل فردی(مشغولیت های جانبی دانشجویان، نداشتن انگیزه کافی در بین دانشجویان، ضعف کار گروهی و عدم اعتقاد به مفید بودن کار پژوهشی)، علل علمی و حرفه‌ایی (ناکافی بودن مهارت‌های پژوهشی، نداشتن دانش در حوزه مسائل تربیتی، نگارشی و ادبیات فارسی، عدم تسلط بر مقاله نویسی و ضعف در استفاده از کامپیوتر) از جمله عوامل تبیین‌کننده کاهش انگیزه پزوهش در بین دانشجویان هستند.

نعامی؛ (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان رابطه بین کیفیت تجارب یادگیری و بی‌انگیزگی تحصیلی دانشجویان ارشد دانشگاه شهید چمران اهواز که با روش همبستگی صورت گرفته است به این نتیجه رسیده است که روابط منفی معناداری بین حیطه‌های کیفیت تجارب یادگیری با ابعاد بی‌انگیزگی تحصیلی وجود دارد

همچنین ذکایی و همکاران؛ (۱۳۹۰) پژوهشی با عنوان جوانان و بیگانگی تحصیلی و دانشگاهی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی علوم انسانی و اجتماعی شهر تهران با روش نظریه مبنایی انجام داده بود و پی به این مهم بردند که مولفه‌های اصلی تجربه بیگانگی تحصیلی و دانشگاهی، آثار و پیامدهای اجتماعی، روانی و اقتصادی مهمی در زندگی دانشجویان دارد ضمن اینکه مولفه‌های تجربه بیگانگی تحصیلی ارتباط و تأثیرپذیری مستقیم از سیاست فرهنگ دارند. از جمله گونه‌های عمده تجربه بیگانگی و استراتژی‌های مواجه با آن برای دانشجویان بدین شرح بود: فاصله‌گزینی یا بیگانگی دانشگاهی هدفمند، تطابق گزینشی با انتظارات و هنجارهای شناختی دانشگاهی و ایجاد هماهنگی و تعادل بین نیازها و ارزشهای شخصی با خود دانشگاهی و رسمی (خرده فرهنگ شاگرداولی ها).

مورلی[1] و همکاران در سال (۲۰۲۱) پژوهشی تحت عنوان افت تحصیلی: عوامل فردی، سازمانی و اجتماعی را در بین ۴۳۱ دانشجو به صورت پرسشنامه انلاین در چندین دانشگاه در ایتالیا به منصه انجام رسانیدند در این پژوهش برای تعیین تاثیر متغیر های روانشناسی، سازمانی و رابطه ایی بر قصد ترک دانشگاه و نارضایتی از تجربه دانشگاه، از یک مدل معادلات ساختاری با متغیر های پنهان

1 Morellia

استفاده شد؛ نتایج این تحقیق نشان داد که قصد ترک دانشگاه با خودکار آمدی، تعهد نهادی و ادغام تحصیلی رابطه منفی داشت همچنین نارضایتی از تجربه دانشگاه با خودکار آمدی، تعهد نهادی و ادغام تحصیلی رابطه منفی داشت. یافته نشان می دهد دانشجویانی که به دانشگاه خود وابسته هستند و دارای تعهد نهادی هستند از تجربه دانشگاه رضایت بیشتری دارند؛ زیرا معتقدند که تحصیلات دانشگاهی آن‌ها ارزش‌آفرین و سازنده و غنی‌کننده خواهد بود و همچنین هرچه تعاملات اجتماعی دانشجو سازنده باشد و در دانشگاه ادغام شده باشد احتمال ترک تحصیل او کمتر خواهد بود و هرچه دانشجو احساس خودکارآمدی کند احتمال اینکه دچار ترک تحصیل و افت تحصیلی شود کمتر است.

کوکودرام [1] و همکاران (۲۰۱۹) در تحقیقی با عنوان رویکرد دانشجویان شکست خورده پزشکی به افت تحصیلی در دانشگاه ازمیر ترکیه انجام دارد و به این نتیجه رسیدند که سبک تدریس اساتید، سیستم امتحان، مدت زمان و دوره‌های عملی بر رشد تحصیلی تاثیر دارد؛ در این تحقیق پی به این مهم بردندکه دانشجویان در معرض امتحان نسب به دانشجویانی که کمتر مورد ارزیابی قرار می گرفتند عملکرد بهتری داشتند همچنین روش تدریس سهم بسزایی در موفقیت تحصیلی دانشجویان داشت. در این تحقیق خانواده، دوستان، اساتید، خصوصیات فردی و... مورد مطالعه قرار گرفت (Goftari, 2021: 8).

همچنین فاکس و سیز [2] درسال (۲۰۱۹) پژوهشی تحت عنوان تاثیر مشارکت در برنامه درسی بر موفقیت تحصیلی دانشجویان داروسازی را به انجام رسانید که حاوی شواهد و مدارکی در حمایت از اهمیت مشارکت در برنامه درسی برای پیشرفت و موفقیت تمام دانشجویان دارو سازی می‌باشد (Davari Nia, 2019: 11).

گوترز و توماس [3] در سال (۲۰۱۸) پژوهشی تحت عنوان جو انگیزشی در کلاس درس، انگیزش و موفقیت تحصیلی در دانشجویان را به انجام رساندند هدف از پژوهش او پیشبینی موفقیت تحصیلی بر اساس جو انگیزشی کلاس درس با میانجی گری انگیزش دانشجویان بود. آنان برای پیش بینی موفقیت تحصیلی از الگوی معادلات ساختاری استفاده نمودند و به این نتیجه رسیدند که بهترین پیش‌بینی‌کنندگان موفقیت تحصیلی درک حمایت معلمان برای کار مقتدرانه و احساس رضایت از نیازهای بنیادی برای اقتدار، صلاحیت و وابستگی می‌باشد (Davari Nia, 2019:12).

1 Kucukerdem
2 Fax and sease
3 Gotierrez and tomas

باگییر[1] و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان مطالعه تحلیلی در مورد علل و راه‌حل‌های ممکن برای بی‌تفاوتی در بین دانشجویان کارشناسی در دانشگاه ماکرره با روش پیماشی بین ۳۵۹ دانشجوی آن دانشگاه را به انجام رساندند و پی به این نتیجه بردند که دلایلی چون عدم تمایل به رشته تحصیلی، در دسترس نبودن اساتید، عدم حمایت اساتید از دانشجو، آزار جنسی از سوی اساتید، کمبود امکانات در دانشگاه و محتوای آموزشی بی فایده از جمله دلایل بی تفاوتی نسبت به تحصیل هستند.

۲-۱-۱. نقد پیشینه‌ها

با نگاهی اجمالی به پژوهش‌های انجام گرفته در حوزه سرخوردگی، افت تحصیلی و عدم انگیزه تحصیلی پی به اهمیت و وجود این مساله برای پژوهشگران داخلی و خارجی خواهیم برد. توجه و استفاده پژوهشگران از پارادایم کیفی و روش‌هایی همچون داده بنیادنشان از ضرورت برساختی بودن مسأله دارد. در بسیاری از پژوهش‌ها بر مطالعه فرایند بی‌انگیزگی، علل و زمینه‌های بی‌انگیزگی و اخته شدن کنشگری علمی در دانشجویان تاکید شده است؛ همچنین در برخی دیگر بر افت تحصیلی، انگیزش، موفقیت تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با تکیه بر پارادیم کمی پرداخته شده است. آنچه نوید بخش جدید بودن پژوهش حاضر است استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی است؛ ضمن اینکه تا به حال در دانشگاه‌های سراسر کشور و دانشگاه‌های استان ایلام پژوهشی با موضوعیت سرخوردگی تحصیلی دانشجویان انجام نگرفته است یا اگر هم پژوهشی در حوزه‌های افت تحصیلی و عدم انگیزه در بین دانشجویان به منصه‌ی ظهور رسیده بیشتر بر ابعاد تقلیل‌گرایانه و روان‌شناسی مسأله تاکید شده است؛ در حالی که پژوهشگران در این پژوهش دیدی جامع تر داشته و بر دلایل اجتماعی مساله نیز تاکید نموده‌اند.

۲-۲. زمینه نظری

۲-۲-۱. پارادایم انتقادی کلان

۲-۲-۱-۱. عقلانیت ابزاری: یکی از گونه‌های عقلانیت در کار ماکس وبر[2] می‌باشد که توسط گونه‌شناسی کالبرگ[3] مشخص شده است. این عقلانیت شامل محاسبه وسیله و هدف است؛ درعقلانیت ابزاری انتخاب بر اساس قواعد و قوانین عام صورت می‌گیرد؛ این قواعد و مقرارت در

1 Bagiire
2 Max weber
3 Kalberg

نهادهای اقتصادی، حقوقی، علمی و نیز شکل بروکراتیک سلطه اعمال می‌شود (Ritzer, 2014: 196) و در نهایت منجر به قفس آهنینی با رسالت رنجش و انقیاد روح بلند آدمی می‌گردد. محاسبه‌پذیری، کارایی، پیش‌بینی پذیری، پیامدهای غیر اخلاقی برای انسان و جایگزینی تکنولوژی انسان به جای تکنولوژی غیر انسان از جمله ویزگی‌های عقلانیت صوری می‌باشند (Ritzer, 2014: 196) در پیوند این مفهوم با پدیده سرخوردگی می‌توان گفت از آنجایی که عقلانیت ابزاری سعی دارد شکل را جایگزین محتوا کرده و به جای توجه به هدف‌های انسانی، محاسبه‌گری را به متن بیاورد دانشگاه هم به جای علم ادراکی، علم معیشتی را در متن قرار داده است.

۲-۲-۱-۲. صنعت دانش: صنعت دانش مفهومی از سوی جامعه‌شناسان انتقادی یا مارکسیست‌های وبری است که قرابت نزدیکی با این مفهوم وبر دارد. صنعت دانش مؤسسات مرتبط با تولید دانش‌اند (دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی) که به ساختارهای خود مختاری در جامعه ما تبدیل شده‌اند؛ این خودمختاری به ان‌ها امکان داده که اختیارات اصلی خود را درنوردند. آن‌ها به ساختارهای ستمگری تبدیل شده‌اند که خواهان بسط نفوذخود به سراسر جامعه هستند (Ritzer, 2014, p. 387).

با درک چنین برداشتی از صنعت دانش می‌توان گفت دانشگاه امروزین تبدیل به نوعی صنعت شده که صاحبان اصلی و فروشندگان دانش آن دولت یا بخش خصوصی، بازار آن دانشگاه، و خریداران آن، دانشجویان هستند پس اینجا دانش به مثابه نوعی کالا در این ساز وکار به فروش می‌رسد.

۲-۲-۱-۳. رقابت: این مفهوم برگرفته از کالبدشکافی رقابت تورشتن وبلن[1] است؛ او در مورد سرچشمه‌های رقابت نظریه‌ایی پیچیده را مطرح می‌کند؛ وبلن اظهار داشت که حرمت نفس همان بازتاب حرمتی است که دیگران برای انسان قائل می‌شوند در نتیجه اگر شخص به دلیل عدم توفیق در تلاش‌های رقابت‌آمیز مورد پسند جامعه چنین حرمتی را بدست نیاورد از فقدان حرمت نفس رنج خواهد برد؛ بنابراین انگیزه تکاپوی وقفه‌ناپذیر در یک فرهنگ رقابت‌آمیز، در هراس از دست دادن حرمت نفس ریشه دارد؛ یعنی افراد به‌منظور صیانت از نفس خویش به رقابت با یکدیگر می پردازند. او اظهار داشت که در یک فرهنگ رقابتی که انسان‌ها ارزش‌شان را درمقایسه با ارزش دیگران می‌سنجند، هرکسی در تکاپوی آن است که از همآلان، همسایگان و رقبایش پیشی بگیرد؛ در نتیجه اخلاق چشم و همچشمی در جامعه رواج می یابد (Coser, 1994, p. 161). پیوند این مفهوم با

1 Thorstein Veblen

پدیده سرخوردگی تحصیلی چنین است که دانشجویان وقتی در خلال تحصیل، وضعیت زندگی خود را با دیگر گروه‌های اجتماعی‌ای مورد مقایسه قرار می‌دهند که یا اصلاً تحصیل کرده نبوده یا شغل آزاد دارند و می‌بینند که از آنها عقب مانده‌اند، نسبت به ادامه تحصیل دلسرد و سرخورده شده و در خود رغبت چندانی برای ادامه تحصیل نمی بینند.

۲-۲-۲. پارادیم کنشگرای خرد

۲-۲-۲-۱. دلسردی از نقش: به حالتی که در آن فرد نقش خاصی را به رغم میل و احساسات شخصی ایفا می‌کند دلسردی از نقش می‌گویند این حالت هنگامی اتفاق می‌افتد که آن نقش اولویت خاصی در زندگی فرد ندارد و فرد به جای اینکه نقش را در دل خود جایگزین کند، آن را تنها به این دلیل ایفا می‌کند که ضرورت ایجاب می‌کند یا دیگران از او انتظار دارند؛ ایفای نقش در این حالت غالباً همراه با فشارهای روانی است (Cohen, 2007: 84). وقتی دانشجو در جمع‌بندی خود از ادامه تحصیل به این نتیجه می‌رسد که تحصیل در زندگیش اولویت خاصی جز اتلاف عمر ندارد ماحصل کار چیزی جز دلسردی از نقش خود که همانا دانشجویی است نمی باشد.

۲-۲-۲-۲. قضیه پاداش: این مفهوم برگرفته از نظریه‌پرداز مکتب مبادله جورج هومنز[1] است و موید این مهم است که هرچه نتیجه کنش فرد برای وی ارزشمندتر باشد احتمال این‌که آن کنش را انجام دهد بیشتر است (Ritzer, 2014: 567) و برعکس اگر حصول علم در میدان دانشگاه برای دانشجو ارزشمند نباشد و در جهت تغییر در ادراک، ارضای امیال و اهداف نوع آرمانی‌اش حرکت نکند دانشجو نسبت به ایفای نقش اجتماعی‌اش دلمرده می‌گردد. این مفهوم یکسری مفروضات بنیادین دارد از جمله این‌که افراد اعمالی را دنبال می‌کنند که پاداش بیشتری نسبت به هزینه‌های که کرده‌اند دریافت کنند؛ همچنین افراد انتظار دارند وقتی هزینه‌های یکسان و مشابهی را متحمل می‌شوند، پاداش یکسانی نیز دریافت کنند (برابری مبادله). بر این اساس افراد وقتی با این نتیجه برسند که هزینه یک عمل از پاداش آن بیشتر است از انجام آن عمل منصرف می‌شوند، افراد هنگام سنجش پاداش در مقابل هزینه، انتظارات، تجربیات قبلی یا گزینه‌های دیگر را مقایسه می‌کنند (Homans, 1958: 599).

۲-۲-۲-۳. پراگماتیسم یا عمل‌گرایی: عمل‌گرایی وابسته به دیویی[2] دیدگاه فلسفی همه جانبه‌ای است (Coser, 1994: 161) که دارای جنبه‌های تاثیرگذاری بر شکل‌گیری گرایشات جامعه‌شناسی

1 George Homans
2 Dewey

می‌باشد؛ نخست اینکه از نظر عمل‌گرایان واقعیت حقیقی آن بیرون در دنیای واقعی وجود نداردبلکه با عمل ما در دنیا و نسبت به آن است که فعالانه خلق می‌شود. دوم انسان‌ها دانش‌شان درباره جهان را بر اساس آنچه معلوم شده برای آن‌ها مفید است به خاطر می‌سپارند و بنا می‌کنند. آنها احتمالا انچه را که دیگر به کار نیاید کنار می‌گذارند. سوم انسان‌ها چیزهای مادی واجتماعی را که در جهان با ان‌ها مواجه می‌شوند مطابق کاربردشان تعریف می‌کنند. سرانجام اگر در پی شناخت کنشگرانیم شناختمان را باید بر پایه انچه انسان‌ها عملا در جهان انجام می‌دهند بنا نهیم. این رویکرد افراد را به لحاظ هستی شناختی عاملانی آزاد به شمار می‌آورد که هنجارها و نقش‌ها و اعتقادات اجتماع و غیره را مطابق با منافع شخصی و طرح‌های خودشان می‌پذیرند یا رد می‌کنند یا اصلاح می‌کنند یا به صورتی دیگر تعریف می‌کنند (Lewis & Smith, 1980, as cited in Ritzer, 2014:162). در این منطق، دانشجو بخش عمده زیست جهانش را از منظر عمل و مفیدیت عمل مورد ارزیابی قرار می‌دهد، وقتی در خلال تحصیل می بیند که تحصیلاتش در عمل چندان سود و فایده ای را عایدش نمی کند بدیهی است که نسبت به آن دلسرد می گردد.

۳. روش‌شناسی پژوهش

با توجه به ماهیت برساختی پدیده مورد مطالعه، پارادایم تحقیق تفسیری واز رویکرد کیفی بهره جسته ایم؛ همچنین روش به کار گرفته شده در مطالعه حاضر تحلیل محتوای کیفی از نوع استقرایی می باشد؛ ذکر این نکته لازم است که روش تحلیل محتوای کیفی دارای سه نوع استقرایی، قیاسی و تلفیقی می باشد که همان طور که گفته شد از نوع استقرایی این روش بهره جسته ایم. اطلاع‌رسان‌ها شامل دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه ایلام اند. نوع نمونه‌گیری به کارگرفته شده نمونه‌گیری هدفمند و نظری است که بر اساس اصل اشباع نظری تعداد ۱۴ نفر از دانشجویان به عنوان نمونه تحقیق (اطلاع‌رسان‌ها) تعیین شدند. ابزار گردآوری اطلاعات مصاحبه عمیق و استراتژی استخراج و تحلیل داده‌ها تحلیل مضمون است بر این اساس ابتدا از متن مصاحبه‌ها مفاهیمی اولیه استخراج شد و سپس با دسته‌بندی مفاهیمی که با یکدیگر سنخیت داشتند تم‌هایی فرعی استخراج گردید و از ترکیب چند تم فرعی، تم‌های اصلی و فراگیر ساخته شدند. برای اعتباریابی فرایند تحقیق، ابتدا مصاحبه‌ها پیاده‌سازی شدند و سپس کدهای اولیه استخراج گردیدند آنگاه به مشارکت‌کنندگان ارائه شد تا اطمینان نسبی حاصل شود که دریافت محقق از مصاحبه‌ها منطبق بر منظور اطلاع‌رسان‌هاست.

جدول ۱. ویژگی های مشارکت کنندگان در مصاحبه

شماره	نام مستعار	سن	جنس	محل سکونت	وضعیت درآمد
۱	حسین	۲۵	مرد	ایلام	ضعیف
۲	علی	۲۷	مرد	شیراز	متوسط
۳	آرتین	۲۳	مرد	اهواز	عالی
۴	مریم	۳۴	زن	آبدانان	ضعیف
۵	آتوسا	۲۴	زن	ایلام	ضعیف
۶	زینب	۳۰	زن	بدره	عالی
۷	رضا	۳۶	مرد	دهلران	متوسط
۸	آرین	۲۶	مرد	تبریز	عالی
۹	آزیتا	۲۹	زن	کرمانشاه	عالی
۱۰	ستایش	۲۸	زن	همدان	ضعیف
۱۱	مسعود	۴۰	مرد	ایلام	ضعیف
۱۲	فرزاد	۳۰	مرد	دره شهر	متوسط
۱۳	سحر	۲۶	زن	ایذه	متوسط
۱۴	سبحان	۳۸	مرد	ایلام	ضعیف

۴. یافته‌های پژوهش

یافته های این پژوهش برآیندی از کدهای اولیه، تم‌های فرعی و تم‌های اصلی است؛ اینگونه که ابتدا عبارات معنایی از متن مصاحبه استخراج گردید و سپس تبدیل به کدهای اولیه و مجموعه‌ای متجانس از کدهای اولیه تم های فرعی و مجموعه‌ای متجانس از تم‌های فرعی تم‌های اصلی و فراگیر را تشکیل دادند.

۴-۱. مهم‌ترین دلایل ترغیب دانشجویان به ادامه تحصیل

٤-۱-۱. خودارتقایی: به این معنا است که فرد به‌منظور رشد و توسعه فردی و ارتقاء خود در زمینه‌های دانشی، شغلی و اجتماعی ترغیب به ادامه تحصیل می‌شود و برآیندی از موفقیت شغلی، تجارب زیسته جدید، شغل آفرینی، روزآمدی علمی و همسر یابی است. به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده فرد به منظور موفقیت شغلی یعنی ارتقاء جایگاه شغلی یا موفقیت در آزمون‌های استخدامی ترغیب به تحصیل می شود؛ شغل‌آفرینی دلیل دیگر رغبت دانشجویان به تحصیل است؛ به این معنا که فرد ایده ایجاد کسب وکار جدید یا نوآوری شغلی جدید را در ذهن دارد:

علاقه مند بودم که با ارشد خوندن دست به یه ابتکار و کارآفرینی جدید بزنم (شماره ۷)

به نظر مشارکت‌کنندگان فرد به منظور ارتقاء روزآمدی علمی خود، یعنی پیشرفت در زمینه‌های دانشی رشته تحصیلی، دانش‌افزایی شغلی، افزایش سطح علمی و بروزرسانی دانسته‌ها، نسبت به تحصیل رغبت پیدا می‌کند:

یکی از دلایل این بود که دانسته هام رو زیادتر کنم و دانسته هام رو بتونم بروز کنم من در دهه ۸۰ دانشجو بودم خوب طبیعتاً برای اینکه بتونم این فاصله ایی که ایجاد شده برام رو کمترش کنم بیام تحصیل کنم و خودم رو به روز کنم و با علوم روز آشنا بشم (شماره ۹)

همچنین فردبه منظور کسب تجارب زیسته جدیدرغبت به تحصیل پیدا می‌کند؛ به عبارتی فرد به‌منظور آشنایی با فضای دانشگاه دولتی، تجربه زندگی خوابگاهی و تجربه زندگی در شهر جدید به ادامه تحصیل می‌پردازد؛ دلیل دیگر رغبت مشارکت‌کنندگان به ادامه تحصیل امر همسریابی است؛ بدین معنا که فرد امیدوار است که با تعامل در میدان دانشگاه با فردی که مطابق معیارهای ذهنی‌اش باشد آشنا شود تا بدین سیاق امر ازدواجاش تسهیل گردد:

یکی از دلایلم این بود که با شخصی آشنا بشم که بلکه به ازدواج ختم بشه (شماره ۷).

٤-۱-۲. نقش‌آفرینی سیاسی: به این معناست که فرد به عنوان سوژه‌ای فعال که دارای عاملیت سیاسی و اجتماعی است با هدف تعالی جامعه به نقش‌آفرینی می‌پردازد؛ این مفهوم برآیندی از اصلاح‌گری جامعه و مداخله سیاسی است. از این‌رو اصلاح‌گری جامعه دلیلی بررغبت دانشجویان به ادامه تحصیل است؛ به این معنا که فرد به منظور اصلاح‌گری اجتماعی و حل مسائل فرهنگی جامعه و تبدیل شدن به شهروندی مفید و سودمند به ادامه تحصیل می پردازد:

به واسطه شغلم که عمران هست و سروکله با مردم داشتم دیدم که واقعاً مردم مشکل عمران و ساخت و ساز ندارند و بیشتر مشکلاتشان فرهنگی است آسیب های اجتماعی که وجود داره مشکلاتی که در جامعه وجود داره ناشی از مشکلات فرهنگی است و دوس دارم که با تحصیل در این مقطع بتونم بخشی از این مشکلات رو حل کنم (شماره ۹)

همچنین فرد به منظور مداخله سیاسی یعنی عضویت در تشکل‌های دانشجویی و ورود به دستگاه‌های سیاسی و کسب نفوذ رغبت به ادامه تحصیل پیدا می‌کند:

با ارشد خوندن بتونم بتونم در دستگاه های سیاسی نفوذ پیدا کنم بعدشم وارد تشکل های دانشجویی بشم و یه نقشی رو به عهده بگیرم (شماره ۹)

٤-۱-۳. مقایسه اجتماعی: به این معناست که فرد خود را با افراد موجود درمیدان اجتماعی اطرافش مقایسه می‌کند و سعی می‌کند با کسب سرمایه فرهنگی، خود را نسبت به دیگران متمایز نشان دهد؛ این مفهوم برآیندی از مقایسه اجتماعی و رقابت است. به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده

دانشجو به‌وسیله مقایسه اجتماعی ترغیب به تحصیل می‌شود؛ بدین معنا که فرد با تحصیل سعی دارد که خود را نسبت به سایر افراد عادی متمایز جلوه دهد و به‌وسیله تحصیل سعی بر این دارد که نسبت به افراد عادی خود را در طبقه اجتماعی بالاتری نشان دهد و از سویی خود را از افراد شبه باسواد متمایز گرداند: ازاین رومشارکت کننده شماره ۸ اینگونه اظهار داشت:

ما الان به خاطر وجود یه سری دانشگاه ها از جمله آزاد و علمی کاربردی یا دانشگاه هایی که خیلی ورود به آنها آسان است و نیروهای زیادی در محل کار من هستند که میرن و به راحتی مدرک می‌گیرند و میان و وارد اداره میشن وادعای باسوادی میکنن؛ اینا برا خودشون رفتن دانشگاه آزاد مدرک گرفتن و الان شدن هم سطح ما من به این دلیل اومدم ارشد بخونم اونم در دانشگاه ملی، که خودم را از اینجور آدما جدا کنم؛ باید از افراد شبه باسواد که واقعاً هیچی بلد نیستند خودتو جدا کنی (شماره ۸).

رقابت دانشجویان با یکدیگر نیز دلیلی بر ایجاد ترغیب به تحصیل است؛ بدین معنا که دانشجویان با یکدیگر چشم وهم‌چشمی دارند و اگر دوستی داشته باشندکه قصد ادامه تحصیل دارد آن‌ها نیز بر اساس رقابت، چشم و همچمی، رو کم کردن و کم نیاوردن در مقابل دوست، سختی های تحصیل را به جان می خرند:

دوستم ارشد قبول شد چون اون قبول شد منم گفتم مثل اون ارشد بخونم که در مقابلش کم نیارم (شماره ۹)

۴-۲. دلالت‌های معنایی معنای دانشجو قبل از ورود به دانشگاه

٤-۲-۱. تعالی علمی: دانشجو می‌پندارد که وارد مرحله‌ای تحصیلی با سطحی عالی شده است و با ورود به این مقطع موجبات رشد و بالندگی علمی‌اش فراهم می‌گردد؛ این مفهوم برآیندی از علم‌آفرینی، جدیت علمی، دانش چند بعدی، محورت خلاقیت و ابتکار، تخصص‌گرایی علمی، معاشرت با دانشوران و ارتقاء علمی است. دانشجویان مشارکت کننده می‌پنداشتند که دانشجو در این مقطع به علم آفرینی می پردازد؛ یعنی دانشجو در این مقطع به‌وسیله پژوهشگری به آفرینش علمی می‌پردازد، تکیه بر کشفیات جدید دارد و به بسط زمینه‌های دانشی جدید مبادرت می ورزد:

فکر می‌کردم دانشجو در این مقطع همیشه سعی می‌کنه که یک چیزی کشف کنه و دنبال‌گره و پی‌جوی علمه تا بالاخره یه چیزی کشف کنه (شماره ۱).

مشارکت‌کنندگان می‌پنداشتند که ورود به این مقطع زمینه ارتقا علمی دانشجو و برون‌رفت از دانشجوی متعارف بودگی را فراهم می نماید؛ به عبارتی می‌پنداشتند که در این مقطع بار علمی

بالایی کسب خواهند کرد؛ زیرا وارد مقطع بالاتر علم و دوره‌ای جدید شده‌اند که سبب تغییر نقش علمی آن‌ها خواهد شد؛ همچنین به گمان دانشجویان مشارکت‌کننده جدیت علمی یعنی آموزشی که بر محور جدیت، نظم و انضباط باشد بر این مقطع حاکم خواهد بود؛ به این معنا که قوانین آموزشی سخت خواهند بود، آموزش به عنوان امری مهم و رکنی اساسی در متن جامعه دانشگاهی خواهد بود و پروژه پایان‌نامه امری بسیار مهم انگاشته خواهد شد:

من فکر می‌کردم که میام و در یک مقطع بالاتری تحصیل می‌کنم و در حوزه علمی و آموزشی جدیت آن مقطع زیاد است؛ فکر می‌کردم اینجا به لحاظ درسی خیلی جای با نظم و انضبات وقوانین رعایت می‌شه برای همه (شماره ۳).

همچنین مشارکت کنندگان می‌پنداشتند که در این مقطع دانش، صورتی چندبعدی به خود خواهد گرفت؛ به این معنا که دانشجوبه ارائه کنفرانس‌های متعدد می پردازد؛ مقالات متعددی درطول تحصیل مطالعه خواهد کرد، با موضوعات و زمینه‌های دانشی مختلفی آشنا و مطالب متنوعی به او آموزش داده می شود؛ به گمان آنان در این مقطع تخصص‌گرایی علمی بر امر آموزش حکم فرما خواهد بود؛ به این معنا که فرد با کتب تخصصی رشته تحصیلی خود آشنا می‌شود و محوری‌ترین مقوله کتاب، درس و تلاش برای تخصص یافتن در رشته تحصیلی است؛ همچنین مشارکت‌کنندگان توقع داشتند که در این مقطعف خلاقیت و ابتکار در محوریت و متن توجهات قرار گیرد؛ یعنی اساتید به نوآوری‌های علمی دانشجو توجه خواهند داشت و ارزشیابی دانشجویان خلاقیت محور و بر اساس میزان ابتکار، نوآوری وخلاقیت آنان است؛ از سوی دیگر توقع داشتند نظام حکمرانی به ایده ها، فکر و طرح های جدید توجه کند و دانشجو را مورد حمایت قرار دهد:

من فکر می‌کردم وقتی میای در این محیط دانشگاهی و روی یه پروژه کار می‌کنی و یا به سمت اون میری اگر ایده‌ای به عنوان یه دانشجو و یه فرد در این کشور داری بهت توجه میشه (شماره ۳).

دانشجویان مشارکت‌کننده توقع داشتند که با ورود به میدان دانشگاه وارد حلقه‌های اجتماعی نخبگانی شوند و به تعامل و داد و ستد علمی با نخبگان بپردازند؛ همچنین می‌پنداشتند که با فرهیختگان علمی و افراد صاحب نفوذ در حوزه علم و معرفت آشنا خواهند شد و با آن‌ها درحوزه‌های تخصصی خود ارتباط کاری و علمی خواهند گرفت:

من فکر می‌کردم افراد مختلف و تحصیل کرده و دانشجوهای نخبه‌ای می‌بینم در این مقطع و از این لذت خواهم برد (شماره ۹).

۴-۳. طرز تلقی و ارزیابی دانشجویان از معنای دانشجویی در خلال تحصیل

٤-۳-۱. سوژه درمانده: بدین معناست که دانشجو در حین تحصیل بـه عـاملیتی وامانـده، وازده و ناتوان تغییر شکل یافته؛ به عبارتی دانشجو دچار انفصال نقشی شده است و تبدیل به فـاعلی عـاجز، خسته و ناتوان گردیده است؛ که دارای هویتی مستاصل است؛ این مفهوم برآیندی از به‌هدر رفتگـی، یـاس‌گرایـی، معلـق بـودگی، ناکـامی، روزمرگـی، مـلال ذهنـی، بـی‌تفـاوتی، تناقضـات شـناختی و خودمغلوب‌پنداری است. به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده سرخوردگی دانشـجو بـه معنـای بـه‌هـدر رفتگی است؛ یعنی دانشجو احساس بی‌مصرف بودگی می‌کند؛ به‌عبارتی احسـاس مـی‌کنـد سـوژه‌ای بی‌مصرف و بی‌کارکرد و فاقد استفاده است؛ همچنین دانشجو تبدیل به سوژه‌ای پوچ انگار شـده کـه ادامه تحصیل خود را اقدامی اشتباه، تهی و پوچ می‌پندارد:

من از زمانی که وارد مقطع ارشد شدم می‌بینم اینجا اونجایی نیست که فکر می‌کردم بعد همـش این سوال میاد توی ذهنم که این مدرک روهم گرفتم خوب به چه دردم می‌خـوره؟ چـون مـی‌بیـنم سودمندی برام نداره در نتیجه با خودم می‌گم که من اشتباه کردم اومـدم وارد ایـن مقطـع تحصـیلی شدم؛ از یه طرفی دیگه فکر می‌کردم میام دانشگاه و سیستم از ظرفیت‌هایی که دارم استفاده می‌کنه ولی نه اصلا اینحوری نبود در نتیجه حس می‌کنم هیچ کاربردی ندارم و هیچکی ازم استفاده نمی‌بره (شماره ۴).

دانشجواز آینده و اتفاقات پیش‌رو ناامید و نسبت به تحصیل مأیوس است به عبـارتی دانشـجو از این‌که تحصیل سبب تغییری اساسی و مثبت در زندگی‌اش شود ناامید است:

ببینید من برای کسب یه شغلی شوق پیدا کردم ارشد بخونم اما وقتی دیـدم همـه چـی رانتیـه و کسب خیلی از جایگاه های شغلی با پارتیه از همه چی ناامید شدم و کـلا از اینکـه قـراره یـه اتفـاق خوبی درآینده از جمله شغلی چیزی فراهم بشه برام ناامیدم (شماره ۲).

همچنین دانشجو احساس معلق‌بودگی می‌کند یعنی زندگی از سر گذشته‌اش و زندگی آینـده‌اش در ابهام است؛ به‌عبارتی ناتوان از کشف جایگاه خود در گذشته، حال و آینده است؛ و از سویی از آینده و وقایع پیش‌روی خود می‌گریزد:

اینکه ندونم از کجا اومدم و به کجا می‌رم! یه دانشجوی سرخورده این‌طوره که از وقایعی کـه در آینده قرار بیوفته فرار می‌کنه مثل خودم! من الان معلقم کلا رو هوام، انگار توی فضام، چون می‌بینم اینجا اونجایی که فک کردم نبود حالا نمی‌دونم انصراف بدم، نمیدونم ندم (شماره ۳).

به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده سرخوردگی دانشجویی به معنای ملال ذهنی اسـت؛ بـه ایـن معنا که دانشجو دچار خستگی ذهنی، فرسودگی و ناتوانی ذهنی در حین تحصیل می شود:

وقتی میبینم حضور در دانشگاه ایلام با اون چیزی که فکر میکردم نمیخونه همین چندوقت پیش باور نمی کنید یه تبعیض هایی دیدم که شاخ درمیارید اینا رو که میبینم حس میکنم کـه نمـی‌تـونم ادامه بدم و خسته شدم؛ احساس خستگی ذهنی میکنم و الانـم دیگـه از درس خسـته شـدم؛ هرکـار میکنم ذهنم یاریم نمیده که کارای درسیم رو ادامه بدم (شماره ۴).

همچنین تناقضات شناختی از دیگر دلالت‌های معنای سرخوردگی دانشـجویان اسـت؛ کـه یـک وجه آن شامل تزاحمات افکاری است؛ یعنی افکار مزاحمی که در ذهن دانشجو غلیان مـی‌کننـد و بـا طرح پرسش تحصیل چه فایده‌ایی دارد؟ باعث نشخوار فکری دانشجو مـی گـردد؛ یـک وجـه دیگـر تناقضات شناختی، تناقضات افکاری است به این معنا که از طرفی دانشجو می‌داند که تحصیل ارزشی متعالی و والا دارد اما از طرفی دیگر با مشاهده وضعیت و مشکلات موجود دچارتنـاقض در افکـارش می‌شود:

تو فکرت همه چیز متناقضه از یه طرف میدونی دانشگاه جای خوبیه و علم هم سودمنده و از یـه طرف با مشاهده وضعیت موجود همه این فکر های خوب میره زیر سوال (شماره ۱)

همچنین سرخوردگی دانشجویی به معنای ناکامی است؛ ریعنی فرد ناتوان و محروم از دسـتیابی به ایده‌ها، آرزوها، امیدها، اهداف و خواسته‌های ذهن ساخته‌ی خویش اسـت؛ ایـن دانشـجوی ناکـام دچار پنداره خود مغلوب‌پنداری می‌شود؛ یعنی احساس شکست خوردگی و بازندگی مـی‌کنـد و تصـور می‌کند فردی است که در زندگی ناموفق ومغلوب است:

من خودم این معنا تو ذهنم میاد که احساس میکنم تو زندگی دچار شکست شدم! ناموفقم و واقعا هم همینطوره با صدای بلند میگم که شکست خوردم (شماره ۳).

به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده سرخوردگی دانشجویی به معنای بی‌تفاوتی اسـت؛ یعنـی فـرد بی‌تفاوت و بی‌علاقه به الزامات اجتماعی، تحصیلی و محیط اطراف خود می‌باشد:

یه دانشجوی سرخورده به معنای یه شخصیه که با بی تفاوتی تمام نسبت به اطرافش فقط زنـده است؛ دقیقا مثل خودم چون اینجا کلا با اون چیزی که تو ذهن داشتم فرق میکنه؛ وقتی فرق میکنه پس به همه چی بی تفاوت میشم دقیقا مثل الانم (شماره ۸).

همچنین دانشجوی سرخورده گرفتـار روزمرگـی مـی‌شـود؛ بـه ایـن معنـا کـه نـاتوان از انجـام فعالیت‌های علمی می‌گردد و از طرفی اگر رغبتی به انجام فعالیت‌های علمی داشته باشد به طور دائم و مستمر نیست؛ بلکه موقتی است و بیشتر الزام محیطـی سـبب ادامـه تحصـیل او مـی‌شـود؛ یعنـی خانواده، دوستان و اطرافیان او را ملزم به ادامه تحصیل می کنند:

دانشجو با اجبار محیط و اطرافیانش ادامه تحصیل میده نه بوسیله علاقه شخصی‌اش و تحت تأثیر خانواده، دوستان داره ادامه تحصیل میده و انگار نماینده دیگرانه بزارید داستان الان خودم رو بگم براتون من خودم فک می‌کردم فردا روزی میام ارشد می‌خونم بلاخره تو چش مردم محترم شمرده میشم دیده که اصلا اونجوری نبود چون الان مردم به علم و این چیزا اهمیت نمیدن فقط به پول‌داری اهمیت میدن در نتیجه می‌خواستم انصراف بدم دیگه بابام نمی‌زاره و نزاشت؛ الان فقط به اجبار اون درس می‌خونم (شماره ۱۰).

٤-۳-۲. زیست آنارشیستی: دراین معنا فرد زیست دانشجویی رها شده‌ای دارد که فاقد ساختار، قاعده و هنجارمندی است؛ یعنی دارای روحیه‌ای ساخت‌شکن وساختار زداست؛ کنش او مطابق با معیارها وارزش‌های موجود در جامعه نیست؛ بلکه به صورت خودمختار و بر اساس خواست، میل و نظام ارزشی خود عمل می‌کند؛ این مفهوم برآیندی از گرایش به لهو و لعب، هویت اعتراضی، معنویت‌گریزی، انتقادناپذیری، ایجاد مزاحمت کلاسی، لاابالی‌گری، استاد گریزی وگریز از دانشگاه است. به نظردانشجویان مشارکت‌کننده دانشجوی سرخورده گرایش به لهو و لعب پیدا می‌کند؛ یعنی به عیاشی، خوش‌گذرانی وکسب لذت‌های آنی نظیر پرسه‌زنی در دانشگاه، خیابان‌گردی، کافه‌نشینی دانشگاهی، وقت‌گذرانی با دوستان و رابطه با جنس مخالف می‌پردازد:

من فک می‌کردم میام دانشگاه یه جای خیلی جدییه ولی دیدم نه اون جایی نبود که فکرشو می‌کردم همه چیز مسخره شده سیستم دانشگاه مسخره، کشور مسخره می‌بینم یه نخبه اصلاً کسی اهمیت بهش نمیده حالم گرفته میشه به نتیجه رسیدم تو این کشور باید همه چیزو رها کنی الانه که دیگه هی میرم تو کافه های دانشگاه می‌شینم و یه چای می‌خورم یا با دوستام می‌شینیم و گفت و گو می‌کنیم فقط این آرومم می‌کنه بعد با جنس مخالف رابطه برقرار کردم و وارد روابط نامشروع شدم. برای خودم لذت می‌برم نخبه بودن تو دانشگاه هیچی برام نکرد حداقل الان برا خودم لذت می‌برم (شماره ۹).

همچنین دانشجوی سرخورده شخصیتی لاابالی است؛ به عبارتی دارای شخصیتی بی‌مسئولیت، لاقید و عدم پای‌بند به موازین، هنجارها و اصول اخلاقی و اجتماعی است؛ بنابراین به کنش‌هایی از جمله مشاجره‌گری با اطرافیان، متلک‌پرانی به جنس مخالف، استهزای دانشجوی مطالعه‌گر، دوری از کنش‌گران علمی، فرار از گروه‌های ناهم‌سو، تشویق سایرین به خود مانندی، رختخواب‌پناهی، روی آوری به مواد مخدر و شب‌بیداری در خوابگاه می‌پردازد؛ همچنین در نزد دانشجوی لا ابالی گنش های غیرعلمی نسبت به کنش‌های علمی در ارجحیت بیشتری دارند:

من فکر می‌کردم تو فوق لیسانس دولت بهم توجه می‌کنه، دانشگاه میاد تو طرح‌های پژوهشی ازمون استفاده می‌کنه بالاخره تا ما هم احساس وجود کنیم دیدم نه اینجا اصلا کسی خریدار دانشجو نیست در نتیجه چیزی که اسم درس روش باشه برام بی اولویته الان من یه سری کار داشتم رفتم اول اونا رو انجام دادم بعد اومدم سراغ پایان‌نامم و انداختمش درجه چندم کارهام اینا نشانه سرخوردگیه دانشگاه وقتی از اولویت افتاد یعنی دانشجو سرخورده است (شماره ۹).

از نظر من این سیستم دانشگاه کلا پوچ و بدرد نخوره البته حضور در این سیستم فقط به یه دردی می‌خوره اونم اینکه شرایط و زمینه برای رفتن تو رابطه فراهم هست الان یه مدته اون‌چیزی که من رو تو دانشگاه نگه داشته و نمی‌زاره انصراف بدم دختر بازیه؛ ماکه سرخورده شدیم و دانشگاه هم هیچه حداقل یه لذتی می‌بریم؛ من همش به جنس مخالف متلک می‌اندازم و دنبال دوست دخترام (شماره ۲).

بعضی وقتا برای اینکه بار روانیم خالی شه دیگران رو مسخره می‌کنم مخصوصاً افراد درس‌خوان و اهل مطالعه رو میگم بابا این روانی‌ها رو ببین تو این کشور بی در و پیکر دارن درس می‌خونن (شماره ۴).

به نظر مشارکت‌کنندگان؛ دانشجوی سرخورده سوژه‌ای مزاحم درکلاس درس تلقی می‌شود؛ به مزاحمت کلاسی می‌پردازد و دانشجویانی را که در کلاس درس پرسش‌گر و اهل مشارکت‌اند را سرکوب می‌کند و با نیش و کنایه سعی بر منفعل نمودن آن‌ها دارد و از سویی با هدف اتلاف وقت کلاس با طرح سوالات بی‌مورد به پرسش‌گری بیهوده از استاد می‌پردازد؛ همچنین دانشجوی سرخورده توجهی به اساتید ندارد و به آنان بی محلی می‌کند، و سعی دارد در معرض دید آنان قرار نگیرد تا بلکه به گفتگوی با آنان نپردازد. دانشجوی سرخورده برای انجام تکالیف درسی به اساتید مراجعه نمی‌کند و از این رو استاد در نظر دانشجوی سرخورده، هیولایی دهشتناک است که باید از او گریخت:

دانشجوی سرخورده خیلی دمپر اساتید نمی‌شه و بهشون مراجعه نمی‌کنه تا اساتید ازش انتظاری نداشته باشند مثلا ما الان یه سمینار داریم این دو ترم هست که هیچ کدوم از دانشجوها نرفتن پیش استاد پیگیر انجامش بشن (شماره ۴).

دانشجوی سرخورده از یک سو به دلیل ناتوانی در تأمین الزامات معیشتی واز سوی دیگر به دلیل این‌که ساختار و آموزش دانشگاهی ناتوان از فرصت‌سازی است؛ آن را فاقد کارکرد و اثربخشی می‌داند و در اندیشه گریز از دانشگاه به‌وسیله کارجویی، انصراف از تحصیل و مهاجرت است:

واقعا چی فکر می‌کردم چی شد! فکر می‌کردم میام دانشگاه با چهار تا آدم نخبه برخورد می‌کنم؛ فرصت پژوهشی برام فراهم میشه و... اما دیدم نه همون بهتر وقت آزادم رو تلف نکنم و حداقل یه پولی دربیارم؛ پس یه دانشجوی سرخورده مثل من در دانشگاه پناه به شغل‌ها و مشاغل غیر مرتبط با درسش میبره، من خودم به عنوان یک دانشجوی سرخورده نیمی از طول روزم رو در یک رستوران کار می‌کنم. چون تو رستوران کار کردن برام بیشتر می‌صرفه تا گیر یه سیستم مسخره‌ایی که حتی کارکنانش بهت یه احترام خشک و خالی هم نمی‌کنن افتادن (شماره ۲)

دانشجوی سرخورده به مبانی دینی خود را بی اعتقاد جلوه می‌دهد و از این رو نسبت به امور وحیانی، دینی و معنوی بی اعتنا است؛ ضمن اینکه این بی‌اعتنایی را نوعی واکنش و عکس‌العملی تلافی جویانه می‌داند به ارزش‌هایی که حاکمیت و مدیران آنان را والا می‌دانند:

داستان دانشگاه من اون جایی شروع شد که گفتم بیام دانشگاه یه شغلی کسب کنم؛ یه توسعه‌ایی پیدا کنم و.... اما وقتی دیدم مدیران کشور که خیلی ادعاشون میشه از نماز و خدا و پیغمبر حرف می‌زنن بعد یه طرح‌های اشتباهی میارن که حق من دانشجو تضعیف میشه یا با رانت افراد رو میارن روی کار، یا تو همین دانشگاه مدیرانی که ادعای خدا و پیغمبری دارن همش دروغ می‌گن اصلاً هرجا می‌رم می‌گم هیچ اعتقادی به این‌جور دینی ندارم؛ کلاً از دین زده شدم (شماره ۱).

دانشجو از یک سو عاملیتی انتقادناپذیر و مقاوم در برابر خود اصلاح‌گری خویش است و از سوی دیگر هویتی اعتراضی دارد او به منظور نشان دادن نارضایتی خود از شرایط موجود کشور و دانشگاه و به‌منظور یافتن راه رهایی از مشکلات، وارد خرده فرهنگ‌های اعتراضی می شود و به ستیزه‌گری با حاکمیت و دانشگاه می‌پردازد:

من خودم الان هر گروهی اعتراضی شکل بگیره بر علیه دانشگاه، اساتید و کشور واردش می‌شم تا بلکه شرایط تغییر کنه و بهتر بشه اگه هم دانشگاه بخواد هر برنامه‌ایی اجرا بکنه تا جایی که می‌تونم تلاش می‌کنم که برنامه‌هاش اجرا نشه و دوست دارم مخالفت کنم با برنامه‌هاش چون ذهنیتم کاملاً نسبت به دانشگاه تغییر کرده چون فک می‌کردم باعث رشدم میشه باعث پیشرفتم میشه اما آنچه که دیدم همش تبعیض و بی عدالتی بود (شماره ۹).

٤-۳-۳. زیست دیجیتالی: به محوریت ابزارها، تکنولوژی‌ها و فن آوری‌های نوین اطلاعاتی، ابزارهای ارتباطی نوین، شبکه‌ها و رسانه‌های مجازی در زندگی دانشجویی اشاره دارد؛ در این معنا دانشجو مستحیل در رسانه و ابزارهای ارتباطی – دیجیتالی جهان امروز شده است به‌طوری که نادانسته و ناخودآگاه زندگی‌اش تحت سیطره و انقیاد این ابزارها قرار گرفته است؛ این مفهوم برآیندی از رسانه‌پناهی و دیجیتالی‌شدن است. به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده دانشجوی سرخورده رسانه را

پناهی ایمن و مأمنی آرامش‌بخش می داند و برای التیمام دردهای مضمحلگر خویش به گردش و پرسه‌زنی در فضای مجازی از جمله شبکه‌های اجتماعی و تماشای سریال‌های چند فصلی و طولانی می‌پردازد و در انبوهی از محتوایات مجازی، آرامشی حقیقی را می‌جوید:

یه دانشجوی سرخورده به جای این‌که بره درس بخونه وقتش رو صرف تماشای فیلم و سریال می‌کنه مثلا من خودم یه فیلم ۱۰۰ قسمتی دارم می‌بینم بعضی روزا وقتی به این زندگی سختم و آینده نامعلومم فک می‌کنم می‌رم تو اینستا و تلگرام برا خودم کلپ می‌بینم و از پیج‌های جدید بازدید می‌کنم (شماره ۴).

دیجیتالی‌شدن اشاره به این دارد که ابزارهای نوین ارتباطی و اطلاعاتی تبدیل به مرجعی دانشی برای دانشجوی سرخورده شده‌اند؛ به‌عبارتی دانشجوی سرخورده از آن‌جایی که رغبتی به مطالعه کتاب و مقاله‌های علمی ندارد به منظور افزایش بار علمی خود و به‌منظور این‌که به حداقل دانشی دست یابد از محتویات فضای مجازی از جمله کانال‌های تلگرامی و پیج‌های اینستاگرامی استفاده می‌کند؛ فارغ از تحلیل اینکه آیا فضای مجازی محتویات کاذب یا حقیقی، ناقص یا کامل به او ارائه خواهد داد؟ همچنین دانشجوی سرخورده از آن‌جایی که سوژه‌ایی درمانده است از هوش مصنوعی برای نوشتن پایان‌نامه و تحلیل داده‌های تحقیقاتی خود استفاده می‌کند:

یه دانشجوی سرخورده به جای این‌که از کتاب و مقاله استفاده کنه می‌ره از فضای مجازی و اینستاگرام و تلگرام برای افزایش بار علمی‌ش استفاده می‌کنه. من خودم الان این‌جوریم، آخه حال مطالعه ندارم، این کار رو می‌کنم که حداقل یه چیزایی دست و پا شکسته بلد باشم فردا نگن رفته درس خونده هیچی حالیش نیست (شماره ۳).

٤-۳-٤. انفعال تحصیلی: دانشجوی سرخورده در فرایند یادگیری نقش فعال و موثری ندارد؛ سوژه‌ایی فاقد دغدغه‌مندی علمی است یعنی در قید و بند یادگیری و فهم موضوعات علمی نیست؛ از این‌رو به صورت منفعلانه به عمل تحصیل می‌پردازد؛ این‌گونه دانشجویی در میدان علم خود را درگیر یادگیری دانش نمی‌کند و به سیاق سوژه‌ایی بی‌رغبت و ناتوان از نقش‌آفرینی علمی به ادامه تحصیل می‌پردازد؛ این مفهوم برآیندی ازعزلت‌گزینی کلاسی، بی‌نظمی تحصیلی و شخصیت نمره‌گرا می‌باشد. از این‌رو دانشجوی سرخورده فاقد نقش‌آفرینی فعال کلاسی است و به طور فعلانه به مشارکت کلاسی نمی‌پردازد؛ بلکه درگوشه‌ایی از کلاس در سکوتی مبهم به اغمایی تحصیلی گرفتار شده است؛ چنین سوژه‌ایی به پرسشگری کلاسی بی‌رغبت، در بحث‌های کلاسی فاقد مشارکت و در کار گروهی منفعلانه عمل می‌کند؛ زیست تحصیلی دانشجوی سرخورده فاقد نظم، ترتیب، برنامه‌ریزی، قاعده‌مندی و نظام‌مندی است؛ این‌گونه دانشجویی حضور کلاسی نامنظمی دارد، نسبت

به انجام تکالیف درسی‌اش اهمال‌کاری می‌کند؛ از وظایف دانشجویی خود می‌گریزد، آنان را به تعویق می‌اندازد و در نهایت این وظایف را به فراموشی می‌سپارد. همچنین در طول تحصیل به مطالعه درسی نمی‌پردازد و مطالعه او منحصر به شب امتحانی است:

کارهای روزانه شو و روتینش رو دیر به دیر انجام میده و تنبل‌کاری می‌کنه، کار امروزش رو به فردا می‌ندازه (شماره ۴).

اینگونه دانشجویی داری شخصیتی نمره‌گرا است؛ به این معنی که در جستجوی کیفیت درسی و یادگیری صرف نیست و فقط در سودای کسب نمره و پاس کردن واحدهای درسی در طول ترم است و گاه به‌منظور کسب نمره قبولی با التماس و تمنا دست به دامان اساتید می شود تا بلکه به او ترحمی نمایند:

من میام کلاس که یه نمره قبولی کسب کنم و اصلا برام مهم نست چند بگیرم بعد همیشه بعد امتحانا میرم دفتر اساتید ازشون خواهش میکنم که بهم نمره بدن (شماره ۵)

٤-۳-۵. فلاکت فکری: به معنای استیصال و درماندگی ذهنی -شناختی، ضعف و زوال سطح بینش و بُرد نظری فرد و ناتوانی در تصمیم‌گیری صحیح و منطقی است؛ این مفهوم برایندی از فقدان تعمق نظری و فقر فکری است. به نظر مشارکت‌کنندگان، دانشجوی سرخورده فاقد تعمق نظری است؛ یعنی فکر، دید و بینش او در سطحی نزولی قرار دارد؛ به عبارتی سوژه‌ایی ظاهربین با ملاحظاتی سطحی‌نگر و فاقد ایده ترقی علمی می‌باشد. این‌گونه دانشجویی به لحاظ سطح درک علمی یعنی فهم مباحث، مطالب و موضوعات دانشی، فقیر و تهی‌دست و ناتوان از ژرف‌اندیشی است؛ یعنی ناتوان از رسوخ به عمق وکنه مسائل و تجزیه و تحلیل آن‌ها با رویکردی انتقادی است:

من خودم سطح فهم و درکم خیلی اومده پایین در هر حوزه ایی مخصوصا در حوزه علمی و دانشیم بعد جالبه که خیلی ظاهر بین شدم، فقط ظاهر مسائل رو می بینم ذهنم دیگه جواب نمیده که عمیقی ببینم (شماره ۹).

۴-۴. دلایل سرخوردگی دانشجویان از ادامه تحصیل

٤-٤-۱. تجاری شدن علم (مناسبات کاسبکارانه): به این معناست که میدان بازار بر بخشی از میدان علم سایه انداخته و نوعی بدعت‌گذاری در انتخاب راه‌های نامشروع پایان‌نامه نویسی جایگزین راه‌های مشروع شده‌اند. برخی از دانشجویان با مراجعه به مؤسساتی که مجوز آن‌ها برای فعالیت‌های تایپ و تکثیر و دستیاری آموزشی صادر شده اما به گونه‌ای غیر قانونی اقدام به پایان‌نامه نویسی می‌کنند، پایان‌نامه‌ای آماده دریافت کرده و تحویل استاد راهنمای خود می‌دهند. ضعف روش‌های

راستی آزمایی اساتید، موجب پذیرش پایان‌نامه و اعطای نمره مطلوب می‌گردد و دانشجویانی که با تکیه بر تلاش علمی و با مطالعات میدانی و مراجعه به منابع و مصادر معتبر مختلف پایان‌نامه نوشته‌اند احساس نوعی احجاف و خسران می‌کنند و این احساس به نوعی سرخوردگی آنان از نظام آموزشی منجر می‌گردد:

چیز دیگه اینکه مؤسساتی وجود داره که پایان‌نامه و پروپوزال می‌نویسن و دولت به آنها مجوز میده اما کار غیر قانونی می‌کنن. وقتی من می‌بینم که دوست همکلاسیم بدون کوچکترین تلاشی و فقط با پرداخت مبلغی پول پروپوزال و پایان‌نامه دریافت می‌کنه و بهش مجوز دفاع می دن و نمره خوب می‌گیره و حتی ممکنه نمره‌اش از پایان‌نامه ای که من با خون دل نوشتم بیشتر باشه حق دارم که نسبت به دانشگاه بی‌اعتماد بشم و احساس بی‌عدالتی کنم و در نتیجه سرخورده بشم (شماره ۱۰).

بازاری‌شدن میدان علم سبب سرخوردگی دانشجو شده است؛ دانشجویان متمول با پرداخت مبلغی به مؤسسات پژوهشی صاحب مقالات معتبر علمی –پژوهشی و بین المللی می شوند و به تبع آن مدارج علمی بالاتری نیز کسب می‌کنند. روی دیگر سکه، دانشجویانی هستند که با تلاش و پشتکار به پژوهش‌گری می‌پردازند این دانشجویان تلاش‌گر وقتی به گونه‌ایی بازاندیشانه می‌بینند که به گونه‌ایی برابر نسبت به دانشجویانی که برون‌سپاری کار علمی می‌کنند برخورد می شود به گونه‌ایی انفعالی دچار سرخوردگی می‌شوند این‌گونه است که میدان علم از رسالت اصیل خویش باز می‌ماند و به‌عبارتی به وسیله عمل ناهنجار و بی‌قاعده عده‌ایی سودجو دچار تحریف می شود:

الان برای چاپ مقاله فقط کافیه مبلغی پول داشته باشی و بری با یه مؤسسه صحبت کنی تا صاحب مقاله بشی، دوست خودم همین کار کرد الان دکترا قبول شده ولی من هیچ. منی که این همه تلاش می‌کنم که مقاله بنویسم با اون برابر میشم و انگار من و اون یه اندازه سطح علمی داریم (شماره ۱۳).

٤-٤-۲. دانشگاه رها شده: این مفهوم به سیستم دانشگاهی اطلاق می‌شود که با هنجارهای نظام دانشگاهی در تضاد است و فاقد قید و بندها و چارچوب‌های سازمانی و مدیریتی است. این مفهوم برآیندی از نظام مرکزگرا، سیستم اغفال‌گر، سیستم ناتوان، سیستم ناهمسو با علم جهانی، رهاشدگی دانشگاه، سیستم فاقد تکریم و اعتماد، به حاشیه‌راندگی دانشجوی توانمند، تبعیض نهادی، تبعیض اجتماعی، بی‌نشاطی فضا و محدودیت زیرساختی است. به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده نظام دانشگاهی در ایران نظامی مرکزگراست؛ بدین معنا که تصمیم‌گیری‌های حوزه آموزشی مرکزمحور است و به طور خودکار بدون توجه به نظرات دانشجو، شرایط و زمینه‌های هر دانشگاه، تصمیماتی از سطوح سازمانی بالاتر اتخاذ و به سطوح سازمانی پایین‌تر ابلاغ می‌شود:

سیستم دانشگاهی دانشجو رو به طور واقعی در امور دانشجویی دخالت نمیده و فقط مسؤلان امر هستن که دانشگاه رو می چرخونن و براش تصمیم میگیرن (شماره ۵).

سیستم دانشگاه سیستمی اغفال‌گر است؛ بدین معنا که حل مشکلات دانشگاهی به صورت کلام‌درمان، زبانی و نمادین صورت می‌گیرد. مسئولان، دانشجویان را فریب می‌دهند و در ظاهر به تلاش برای حل مشکلات دانشگاه اهتمام می ورزند؛ اما در واقع در پی سرپوش‌گذاری بر مشکلات دانشگاه هستند. سیستم دانشگاه سیستمی رها شده است؛ بدین معنا که نظام اداری دانشگاه فاقد نظم می‌باشد و تعطیلی‌ها ناگهانی دانشگاه باعث ایجاد اختلال در روند آموزش شده است. همچنین سیستم دانشگاه سیستمی ناتوان است؛ بدین معنا که ناتوان از هدایت‌گری دانشجو به سمت و سویی متعالی و در مقابل کوشش‌های تحصیلی دانشجو ناتوان از اعطای بازخورد مثبت است:

ساختار دانشگاه‌های ایران دانشجو را در مسیر پژوهش قرار نمیده بروکراسی دانشگاه دانشجو را در مسیر تحقیق قرار نمیده (شماره ۱۵).

به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده سیستم دانشگاه فاقد تکریم و اعتماد به دانشجو است. از این‌رو اساتید به دانشجو بی‌احترامی می‌کنند؛ کارکنان دانشگاه نسبت به دانشجویان بدگمان و بی‌اعتماد هستند. به نظر مشارکت‌کنندگان در بین کارکنان دانشگاهی گفتمان تکریم دانشجویی رخت بربسته است. کارکنان به مطالبات دانشجویی پاسخگویی نامناسب می‌دهند و اگر دانشجویی دادخواه باشد به او بی‌محلی می‌کنند. یافته‌ها نشان می‌دهد که سیستم دانشگاهی سیستمی ناهمسو با علم جهانی است به عبارتی سیستم دانشگاهی با نظام جهانی فاقد تجانس و قوانین پژوهشی حاکم بر دانشگاه‌های ایران با قوانین پژوهشی جهانی فاقد تشابه اند:

الان دیگه همه چیز جهانی شده ما هم دوست داریم مثل همه دانشجو های جهان رفتار علمی داشته باشیم اما در دانشگاه‌های ما همچین چیزی دیده نمی‌شه (شماره ۸).

دانشگاه دانشجوی توانمند را با حاشیه رانده است؛ از قابلیت‌های دانشجویی استفاده نمی‌کند و در طرح‌های پژوهشی از دانشجویانی که دارای ظرفیت کار پژوهشی هستند استفاده نمی‌کند:

در زمینه‌های مختلف میشه از ظرفیت‌های دانشجو استفاده کرد اما من درسیستم دانشگاهی چنین چیزی نمی‌بینم (شماره ۹).

به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده تبعیض نهادی در دانشگاه باعث دلزدگی دانشجو شده است؛ به این معنا که اساتید نگاهی تبعیض‌آمیز به دانشجو دارند، از سوی دیگر کارکنان دانشگاه به دانشجویان غیر بومی بی‌اهمیت هستند. کارکنان دانشگاه در حل مشکلات دانشجو تبعیض قائل‌اند و قوانینی که اعمال می‌کنند نیز تبعیض‌آمیزند. کند و کاو در نظرات مشارکت‌کنندگان حاکی از وجود

تبعیض امکاناتی در دانشگاه است؛ بدین معنا که در تخصیص امکانات بهتر بین دانشجویان ایرانی و عراقی تفاوت قائل می‌شوند. همچنین به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده تبعیضی اجتماعی زیست دانشجویی را مخدوش کرده است؛ بدین معنا که نگاهی برابرانه به دانشجویان شاغل و غیر شاغل وجود ندارد و این حاکی از وجود تبعیض شغلی است. از سوی دیگر نگاه جنسی نابرابرانه‌ایی بر دانشگاه حاکم است به عبارتی پسران و دختران را به چشمی برابرانه نمی‌بینند و گاه به دختران اهمیت بیشتری می‌دهند. از سوی دیگر تبعیض قومیتی در دانشگاه دلزدگی دانشجو را افزون کرده است:

ما یه استادی داریم که با هم طایفه‌ایی‌ها و فامیل‌های خودش رابطه گرم و عالی می‌گیره بعد در عین حال با ما رفتار سردی برقرار می‌کنه بعضاً راهنمایی‌شون می‌کنه و راه و چاه بهشون نشون میده ولی اصلًا مایی که فامیلش نیستیم به چشمش نمی‌آییم (شماره ۷).

از سویی بی‌نشاطی فضای دانشگاه سبب غمزدگی دانشجو شده است؛ بدین معنا که نشیمن‌های خسته کننده‌ایی که دانشجو به منظور یادگیری، زمان طولانی بر روی آن‌ها می نشیند و محیط خشک و غیر منعطف دانشگاهی و ناتوانی امکانات دانشگاهی در تولید نشاط گواهی است بر این ادعا و از سوی دیگر به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده دانشگاه فاقد امکانات پژوهشی لازم، تغذیه دانشجویان نامناسب و امکانات خوابگاهی محدود است. به طور کلی دانشگاه با محدودیتی زیر ساختی مواجه است:

توقع داشتم در مقطع ارشد یک حرمت امکاناتی برام قائل باشن من در خوابگاه باید از امکانات خوبی برخوردار باشم تا بتونم پایان‌نامه بنویسم اما امکانات در خوابگاه کمه (شماره ۱).

٤-٤-٣. حکمرانی معیوب: حکمرانی معیوب به حکمرانی اطلاق می‌شود که دارای نقصی فراگیر در سیاست‌سازی، تصمیم‌گیری و اجرای سیاست‌های حاکمیتی است وکنش سیاستی آن بر اساس مجموعه هنجارهای حاکمیت مطلوب نیست؛ این مفهوم برآیندی از سیاست‌گذاری‌های نادرست دولت، ضعف حاکمیت در اجرای قوانین، بی توجهی حاکمیت به میدان علم، ضعف قوانین عمومی، کم‌رنگی عدالت پژوهشی، حاکمیت و بی مقدار نمودن علوم انسانی، جذب ناشایستگان علمی، ا ستخدام‌های رانتی و استخدام‌های هدفمند است. به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده سیاست گذاری های نادرست دولت دلیلی بر سرخوردگی دانشجو است از جمله اینکه دولت به تصویب طرح‌های اشتباه و زیان‌بار می‌پردازد:

یکی از عوامل سرخوردگی من طرح‌ها و سیاست‌های اشتباه دولتی می‌باشد الان در رشته حقوق یک طرحی آوردن به اسم طرح تسهیل یعنی این‌که برای آزمون سردفتری با تراز علمی خاصی قبول

می‌شیم و محدودیت قبولی رو و رداشتن اما قبلاً این‌طوری نبود این کار باعث شده رشته‌های ما به اشباع برسه مثلاً من وکالت تهران قبول شدم و نرفتم چون می‌دونم که با این سیاستگذاری‌های اشتباه این رشته داره اشباع میشه و تلاش من بیهوده است هزار وکیل در ۳ سال وارد جامعه وکلا شده این سیاست‌ها باعث شده من دانشجو سرخورده بشم چون بازار کار وکالت داره اشباع میشه (شماره ۷).

همچنین حاکمیت به میدان علم بی‌توجه است؛ بدین معنا که نخبگان علمی را مورد حمایت قرار نمی‌دهد و به علم و نوآوری علمی بهایی نمی‌دهد و روی دیگر سکه آن‌جاست که سیاست‌های حاکمیتی رشته‌های علوم انسانی را بی‌مقدار نموده است؛ بدین معنا که علوم انسانی را به حاشیه رانده و رشته‌های علوم تجربی را وارد متن کرده است:

من خودم دارم می‌بینم که در ایران اونقدی که به رشته‌های بهداشت و پزشکی و مهندسی اهمیت میدن به رشته‌های علوم انسانی اهمیت نمیدن (شماره ۵).

به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده دردانشگاه‌های ایران عدالت پژوهشی کم‌رنگ است؛ بدین معنا که قوانین پژوهشی ناعادلانه است و چاپ مقاله علمی _پژوهشی استاد محور، لابی‌گرایانه و در دست انحصار اساتید است. همچنین آنان معتقدند که حاکمیت در اجرای قوانین ضعیف عمل می‌کند؛ به عبارتی قوانین وضع شده حاکمیتی به صورت سرسری اجرا می‌شوند و با افراد خاطی برخورد قاطع نمی‌شود. این زمینه‌های یک هنجار گریزی فزاینده را فراهم می‌نماید. همچنین قوانین عمومی نیز در کشور ضعیف هستند؛ درحالی که قوانینی عمومی برای دانشجویان وضع شده و ملزم به رعایت آن هستند. دانشجویان خارجی در دانشگاه چه به‌صورت رسمی یا غیر رسمی مصونیت رفتاری دارند؛ به عبارتی قوانین در ایران همه شمول نیستند:

می‌بینم دانشجوهای عراقی آزادی پوشش دارند با کراوات میان دانشگاه ایلام بعد از طرفی کراوات تو ایران جرمه یا من دانشجو بهم تذکر میدن وقتی می‌بینم که دانشجوی عراقی به راحتی تو محیط دانشگاه سیگار می‌کشه و هیچکی کارش نداره ما اگر ما این کارو انجام می‌دیم حراست بیچاره‌مون می‌کنه (شماره ۵).

همچنین حاکمیت به جذب ناشایستگان علمی در دستگاه‌های دولتی می پردازد؛ بدین معنا که بی‌توجه به کیفیت دانشگاهی در جذب و استخدام دانشجویان می‌باشد واز این‌رو مدرک و رتبه دانشگاهی در استخدام دانشجویان بی تاثیر و رانت و پارتی تعیین‌گر استخدام دانشجو است. استخدام‌های هدفمند دلیل دیگر سرخوردگی دانشجو است و مصداقی است بر این امر که برخی استخدام‌ها در دستگاه‌های دولتی از پیش تعیین شده و از قبل برنامه‌ریزی شده می باشند و از سویی

دولت به جذب نیروهای غیر دانشگاهی در سازمان‌ها می پردازد و زمینه مناسبی را برای جذب این نیرو ها فراهم نموده است:

من وقتی میرم آزمون میدم برای قضاوت دیدم برای افرادی که حوزوی هستند سهمیه در نظر می‌گیرند و یک سری شرایط خوب براشون فراهم می‌کنند در امر گزینش خیلی راحت‌تر مورد قبول قرار می‌گیرند اما می‌بینی یه دانشجوی دانشگاهی در مصاحبه برای قضاوت در حوزه عقیدتی رد میشه یا نمره پایین بهش میدن الان استخدامی های آموزش و پرورش هم این‌جوریه (شماره ۱۳).

٤-٤-٤. جامعه مخدوش: به جامعه‌ایی اطلاق می‌شود که در آن جابه‌جایی و دگردیسی عمیق ارزشی رخ داده و نگرش اعضای جامعه به تسخیر پول و اقتصاد درآمده است. در جامعه مخدوش شرایط اقتصادی نابسامان، شکننده و مشوش می باشد؛ از این رو غم و سرخوردگی عظیمی در جزء جزء این اجتماع رخنه کرده است. این مفهوم برآیندی از سیطره بازار، تنزل منزلت علم در جامعه، تزلزل اقتصادی و استیلای سرخوردگی جمعی است. در جامعه امروز ما همه چیز رنگ و بوی اقتصادی به خود گرفته است به عبارتی امر بازار بر جامعه سیطره یافته و ارزشی متعالی پیدا کرده است. بدین معنا که زندگی پولی شده و ماهیت جامعه به جامعه‌ایی اقتصاد محور تغییر یافته؛ از این رو معیار برتری افراد قدرت اقتصادی و میزان درآمد آن‌هاست. به نظر دانشجویان مشارکت‌کننده منزلت علم درجامعه تنزل یافته و میدان علم بی‌ارزش شده است؛ به عبارتی اجماع اجتماعی که کسب علم را با عنوان ارزشی جامعه‌پسند بداند وجود ندارد، از این‌رو کسب علم و دانش ارزش چندانی ندارند. جامعه به جامعه‌ایی مدرک‌گرا تغییر ماهیت داده است و تحصیل در نزد اجتماع توده‌ایی محدود به کسب مدرک می‌باشد:

نگاه‌ها صرفا متوجه مدرک هست کسی توی کشور ما نمی‌پرسه چیکار کردی و چیکار نکردی؟ فقط میگن که مدرکت چیه؟ دیگه فضای جامعه طوری شده که خیلیا وقتی بهشون میگی ارشد می‌خونم مسخرت می‌کنن طرف داره ناخن می‌کاره خیلی پول بیشتر از ما در میاره کلیت جامعه خوشش از علم نمیاد (شماره ۷).

نظر دانشجویان مشارکت‌کننده حاکی ازغلبه سرخوردگی جمعی به طوردیالکتیک در تمامی عناصر، لایه‌ها و اعضای جامعه است. بدین معنا که محتواهای به اشتراک گذاشته شده درفضای مجازی احساس سرخوردگی را القاء می‌کنند. از سوی دیگر اجتماع توده‌ایی به طور کلی سرخورده و در میدان دانشگاه اساتید نیز سرخورده هستند؛ از این‌رو این استیلای سرخوردگی جمعی باعث انعکاس سرخوردگی به دانشجو می‌شود. همچنین تزلزل اقتصادی هویت جامعه را مخدوش کرده

است؛ بدین معنا که اقتصاد کشور اقتصادی مشوش، متزلزل و نابسامان است و اعضای جامعه نـاتوان از تأمین معاش خود هستند:

به نظر من ما دانشجویان عادی هیچ، حتی افرادی که کارمند اداری هم هستند دچار سرخوردگی هستند زیرا با هزینه‌های سرسام‌آور زندگی امروزی و تورم وحشتناکی که دامن‌گیر کشور شده اسـت، کارمندان در تهیه نیازهای اولیه خود درمانده هستن (شماره ۸).

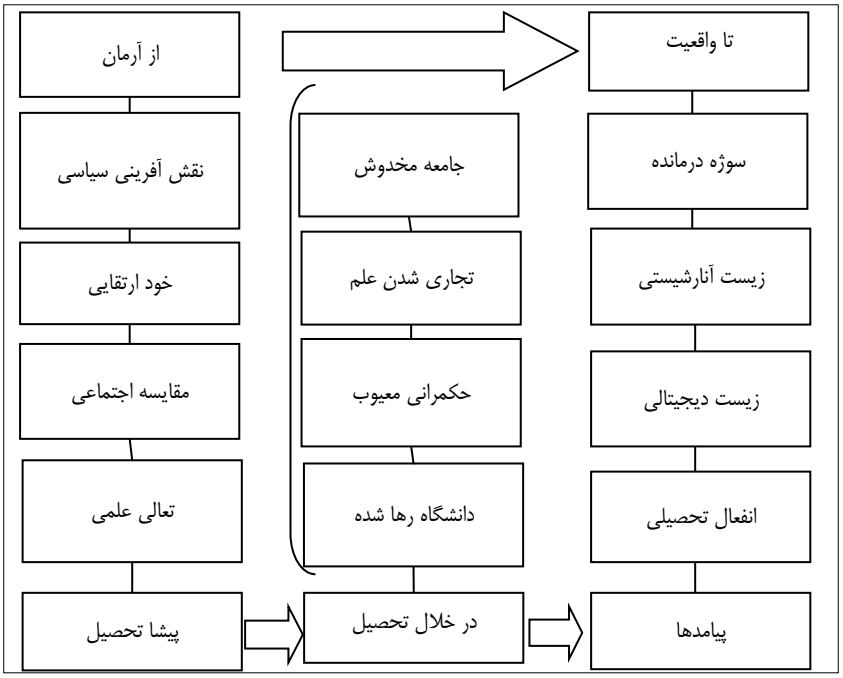

شکل ۱. نقشه تماتیک

۵. بحث

با نگاهی کلی تحقیق حاضر دارای دو دست آورد تجربی و نظری است؛ از بعد تجربی تحقیق حاضـر جنبه‌ای نوآورانه دارد؛ زیرا تا به حـال تحقیقـات پیشـین بـا روش تحلیـل محتـوای کیفـی موضـوع سرخوردگی رامطالعه نگرده‌اند؛ و تا بدآنجا نوآوانه است کـه تحقیقـات پیشـین موضـوع سـرخوردگی دانشجویی را به طور ویژه بررسی نکرده اند. در تحقیق حاضر از بعد تجربی یافته‌های به دست آمـده با یافته‌های پژوهش‌های پیشین و از بعد نظری یافته‌های تحقیق با چارچوب مفهومی مورد مقایسه و مقارنه قرار گرفت.

اما با تاملی ژرف اندیشانه پی به این مهم بردیم که بسیاری از یافته هایمان در مطالعه پدیده سرخوردگی تحصیلی دانشجویان، همخوانی مفهومی اندکی با سایر تحقیقات پیشین دارند و این خود گواهی گویا بر نوآورانگی تحقیق حاضر است؛ با این حال یافته هایی نیز داشتیم که همپوشانی مفهومی عمیقی با سایر یافته های پیشین داشتندکه این خود نیز می تواند وجه مثبت این مطالعه باشد؛ یافته هایی همچون دانشگاه رها شده که خلاف قید و بندها و هنجارهای مدیریتی است و سیستمی است با زیرساخت‌هایی محدود، مرکزگرا، ناتوان، نامنظم، ناهم‌سو با علم جهانی، مملو از تبعیض اجتماعی و فاقد تکریم واعتماد؛ این نتایج با برخی یافته‌ها از جمله نامطلوب بودن کیفیت خدمات دانشگاهی در پژوهش قاسم زاده وهمکاران (۱۴۰۲)، ضعف امکانات پژوهشی، مدیریت نادرست در پژوهش پریدری و همکاران (۱۴۰۱)، جو محیطی دانشگاه، پایین بودن امکانات دانشگاهی در پژوهش حسینی صدر و همکاران (۱۴۰۱) و عدم تشویق و حمایت مدیران از تحقیقات دانشجو در پژوهش کریمی باغملک (۱۳۹۶) هم‌سواست.

همچنین یافته سوژه درمانده و زیست آنارشیستی با یافته‌های هویت درمانده و اعتراض پنهان پریدری و همکاران (۱۴۰۱) هم‌سو می‌باشد. هم‌چنین یافته انفعال تحصیلی بابرخی یافته‌های پژوهش پریدری و همکاران (۱۴۰۱) و پژوهش حسینی صدر و همکاران (۱۴۰۱) هم‌سو است. هم‌چنین فلاکت فکری اشاره به استیصال و درماندگی ذهنی – شناختی و زوال سطح بینش نظری فرد دارد و با یافته ناتوانی شناختی پژوهش رولاآژاوی و همکاران (۲۰۲۰) هم‌سویی معنایی دارد

از سوی دیگر یافته جامعه مخدوش یا همان جامعه‌ای که بازار بر او سیطره یافته، منزلت علم تنزل، اقتصاد متزلزل و سرخوردگی جمعی بر آن استیلا یافته؛ با مفهوم سیطره بازار و گرایش به ارزش‌های مادی در پژوهش قاسم زاده وهمکاران (۱۴۰۲) و توفق ارزش‌های مادی در پژوهش حسینی صدر و همکاران (۱۴۰۱) هم‌سو می باشد.

در نهایت امر براساس مفهوم پراگماتیسم وقتی دانشجو به عنوان سوژه‌ای عملگرا وقتی با جامعه‌ای مخدوش مواجه می‌شود که علم در آن جایگاهی ندارد عقلانی‌ترین عمل برایش دست کشیدن از کسب علم است که نتیجه این عمل انفعال و سرخوردگی است و بر اساس مفهوم دلسردی از نقش، دانشجو وقتی با مجموعه ای از مشکلات مواجه می شود ناگزیر است نقش خود را به گونه ای انفعالانه ایفا نماید که در این باب یافته سوژه درمانده در تحقیق حاضر گویای این مهم می باشد.

۶. نتیجه‌گیری

هدف اصلی تحقیق حاضر شناخت اظهار نظر دانشجویان از فرایند چگونگی سرخوردگی خود از نقش دانشجویی است. دانشجو قبل از ورود به مقطع کارشناسی ارشد غرق در آرمان‌هایی است که چون محرکه‌ای مسرت بخش او را به تحصیل رغبت مند می‌کند. دانشجوی مغروق در آرمان‌ها در سودای خود ارتقایی هویت خویشتن، از طریق موفقیت شغلی، شغل‌آفرینی، یافتن همسری هم‌سو با هویت خویش و ارتقاء سطح علمی خود از طریق روزآمدی علمی است. بر اساس مفهوم کنش متقابل نمادین چنین دانشجویی بر پایه تفسیری که از شرایط جامعه واقتضائات آن دارد در سودای اصلاح‌گری جامعه و مداخله سیاسی از طریق نقش آفرینی سیاسی است، تا بتواند با ورود به دستگاه‌های سیاسی، جامعه را مورد اصلاح قرار دهد. هم‌چنین بر اساس مفهوم رقابت وبلن او طی مقایسه‌ای اجتماعی که حاصلی از رقابت، چشم و هم‌چشمی و متمایز گشتن از دیگران است رغبت به تحصیل پیدا می‌کند.

او پیش از ورود به این مقطع می‌پندارد مقطع ارشد مقطعی است تعالی‌گر که موجبات تعالی علمی دانشجو را فراهم می‌نماید؛ از این‌رو در آرمان‌های خود می‌پندارد که در این مقطع به علم‌آفرینی خواهد پرداخت خلاقیت و ابتکار در مرکز توجهات قرار دارد و وجود تخصص‌گرایی او را به دانشجویی صاحب تخصص و فن تبدیل خواهد کرد. به گمانش یادگیری علم و دانش در این مقطع تنها به منظور ذات تعالی‌بخش علم خواهد بود و دانشی که به او آموزش داده می‌شود دانشی چند بعدی است و زمینه‌های ارتقاء علمی او را فراهم خواهد نمود. او می‌پندارد که جدیتی علمی بر میدان علم حاکم خواهد بود و در این میدان دانشجو مورد تکریم و احترام قرار خواهد گرفت و با دانشوران و فضلایی هویت‌ساز معاشرت خواهد کرد و بدین سیاق زمینه‌های زیستی عالمانه برای او فراهم خواهد شد.

اما با ورودش به این مقطع متوجه وجود شکافی عمیق بین آرمان با واقعیت می‌شود. این شکاف موجب انکسار پیش فرض‌ها وایده‌آل‌هایش نسبت به این مقطع شده است؛ به‌عبارتی دیگر، دانشجو با ورود به میدان علم متوجه تجاری‌شدن علم می‌شود که با مفاهیمی چون صنعت دانش و عقلانیت ابزاری قرابت مفهومی دارد. از این‌رو متوجه می‌شود که نهاد علم به دکانی به منظور تجارت و مبادله تغییر شکل داده و از رسالت اصیل خویش منحرف شده است. دانشجو وقتی با دانشگاهی رها شده که خلاف قید و بندها و هنجارهای مدیریتی است و سیستمی است با زیرساخت‌هایی محدود، مرکزگرا، ناتوان، نامنظم، ناهم‌سو با علم جهانی، مملو از تبعیض اجتماعی و فاقد تکریم و اعتماد مواجه می‌شود استحاله ایده‌آل هایش مضاعف می‌گردد. هم‌چنین از سویی دانشجو در سایه حکمرانی

معیوب با استخدام‌هایی هدفمند، خویشاوند سالارانه و رانتی و قانون‌گذاری‌ها و سیاست‌گذاری‌هایی اشتباه به زیست دانشجویی می‌پردازد واز آتش این حکمرانی معیوب مصون نمانده است؛ واز سوی دیگر جامعه، در هیئت جامعه‌ای مخدوش در چشمان دانشجو ظاهر شده است. جامعه‌ای که بازار بر او سیطره یافته، منزلت علم تنزل، اقتصاد متزلزل و سرخوردگی جمعی بر جامعه استیلا یافته است.

دانشجویی که قبل از ورود به دانشگاه در ذهن خود آرمان‌هایی والا را پرورانده بود و در سودای حقیقی نمودن آنان در زیست دانشجویی پیش رویش بود، با ورودش به این مقطع طی برخورد با مجموعه‌ای از رخدادها، وقایع وکاستی‌ها به این مهم پی برد که آرمان‌هایش سرابی بیش نبوده اند. ازاین رو شالوده‌های ایده‌آلش درهم می‌شکنند و طی استحاله‌ای عمیق به سوژه‌ای درمانده تغییر ماهیت می‌دهد، سوژه ای که احساس می‌کند توان، قابلیت‌ها و استعدادهایش به هدر رفته است و از این‌رو دانشجویی بی‌مصرف، پوچ‌انگار و مملو از ناامیدی، ناکامی و خودمغلوب‌پنداری است. او خود را سوژه‌ای می‌بیند که در ماراتون زندگی بازنده و شکست خورده است و ملالی ذهنی که حاصل خستگی و ناتوانی ذهنی است عاملیت او را تحت مصادره قرار داده است.

او در احساس معلق‌بودگی مبهم، بی‌تفاوت به محیط اطراف و الزامات تحصیلی خویش، غرق در روزمرگی‌های زندگی از استمرار در وظایفش باز می‌ماند و به سوژه‌ای جوزده تغییر ماهیت می‌دهد؛ سوژه‌ای که از علم و دانشگاه زده شده و از این‌رو کنش‌هایی غیرعلمی بر زندگی او سایه ای منحوس انداخته اند. به عبارتی او تبدیل به سوژه‌ای منطق‌گریز و پرخاشگری شده که ذهنش مملو از تناقضاتی شناختی است. ازسویی تزاحماتی افکاری ذهنش را مشوش و از سوی دیگر، تناقضاتی افکاری او را در تردیدی فراگیر مورد هجوم قرار می‌دهند. این سوژه درمانده راهی ندارد جز تمسک جستن به زیستی آنارشیستی؛ از این‌رو به سوژه ای لاابالی با گرایش به لهو لعب تغییر ماهیت می‌دهد. او ضمن گریز از استاد و دانشگاه به ایجاد مزاحمت کلاسی می‌پردازد و ماهیت شخصیتی او به ماهیتی معنویت‌گریز و اعتراضی تغییر می‌کند. زندگی او مستحیل در زیستی دیجیتالی می‌شود و راه رهایی را در رسانه‌پناهی و رسانه‌مرجعی می‌بیند و در نتیجه دچار فلاکتی فکری می گردد. فلاکت فکری که محصول فقر فکری و فقدان تعمق نظری است.

۷. پیشنهادها

ابتدا از بعد پژوهشی به سایر پژوهشگران پیشنهاد میکنیم که با نگاهی نقادانه، عمیق و دقیق با روش هایی همچون روایت پژوهی، گرند تئوری و پدیدارشناسانه که به مثابه خلاءهایی پزوهشی در این حوزه هستند، مبادرت ورزند؛ تا با این اقدام میدان علم بسیط گردد.

همچنین در جایگاه پژوهشگرانی که در میدان تحقیق حضور داشته و روایت های دانشجویان سرخورده را شنیده اند به دولت مردان پیشنهاد می کنیم که به بازنگری کلی در سیاستگذاری های میدان علم اهتمام ورزند. از این رو احترام و تکریم دانشجو، استفاده از ظرفیت ها و قابلیت های او، نظم بخشی به میدان علم و اعطای منزلت دوباره به این میدان و... می تواند به مثابه پادزهری نجات بخش عمل کند و به دانشجوی سرخورده، هویتی اصیل و کنش و منشی علمی ببخشد.

۸. تعارض منافع

این مقاله استخراج شده از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای محمد صدرا مرادی با عنوان "چگونگی روایت دانشجویان از فرآیند سرخوردگی خود از نقش دانشجویی"است که در شهریور ۱۴۰۴ با راهنمایی های آقای دکتر یارمحمد قاسمی و مشاوره های آقای دکتر بهروز سپیدنامه در دانشگاه ایلام به انجام رسید.

References

Bagiire, Werikhe F.Lalani, Omara Oculi, Atubo Serwanga, Benjamin. (2014). "Analytical study on the causes and possible solutions to apathy among undergraduate student". International Journal of Educational Research and Reviews. 4, (6).798-805.

Cohen, B. J. (2001). Introduction to sociology (G. A. Tavassoli & R. Fazeli, Trans.). SAMT.

Coser, L. A. (1998). Masters of sociological thought (M. Salasi, Trans.). Elmi Publishing.

Davarinia, M. (2019). Educational, individual, and social factors related to academic success and failure among successful and weak students in the humanities at Yazd University. (Master's thesis). Yazd University. (In Persian).

Ghasemzadeh, D., & Hosseini Sadr, S. (2023). A qualitative study of the process of academic demotivation using grounded theory. Research in Chemistry Education, 4(3).173-179. https://jrese.cfu.ac.ir/article_2573.html. (In Persian).

Goftari, S. (2021). [Exploring the academic decline of university students considering admission diversity and its causes] (Master's thesis). Yazd University. (In Persian).

Homans, George C (1958). “Social Behaviour as Exchange.” American Journal of Sociology, 63, 6. 597-606. https://www.scribd.com/document/380720289/1958-Homans-

Hosseini Sadr, S., & Ghasemzadeh, D. (2022). A qualitative study of the causes and contexts of academic demotivation among student teachers in basic sciences. Research in Science Education, 1(4). 27-43. https://chemedu.cfu.ac.ir/article_2899.html. (In Persian).

ISCA News. (2024). Retrieved from https://www.iscanews.ir. (In Persian).

Karimi Baghmalek, A. (2017). Investigating the causes of reduced motivation for research activities among Farhangian University students. Journal of Excellence in Counseling and Psychotherapy, 6(22). https://doi.org/10.22099/jsli.2011.218. (In Persian).

Kumari, Bibha, Prasad, Sheo Kumar (2024)."A correlational study of frustration among university students". International journasl of advance research in mul tidisciplinar, 2, (4). 25-28. https://multiresearchjournal.theviews.in/article/303/index.html.

Morellia, Mara.chirumboloa, Antonio & Cattelino, Elena (2021). "Academic Failure: Individual, Organizational, and Social Factors". Psicología Educativa.27(2).167-175.

Naami, A. (2010). The relationship between quality of learning experiences and academic demotivation among master's students at Shahid Chamran University of Ahvaz, 3(1). https://doi.org/10.22099/jsli.2011.218. (In Persian).

Paridari, P., Padideh, V., Mansour, V., & Azkia, M. (2020). Castration of scientific agency: A study of students at the Faculty of Social Sciences, University of Tehran. Iranian Journal of Political Sociology, 3(3). (In Persian).

Ravindra M. Ghoti. (2024). "A Study of Correlation between Frustration and Social Media Usage: An Update".Journal of Brain and Neurosciences, RPC Publishers, 1(1),1-4.

Ritzer, G. (2018). Sociological theory (H. Nayebi, Trans.). Ney Publishing.Original work published(2018).

Seyedalitabar, S. H., Mohammadalipour, Z., Habibi, F., Sarvestani, A., & Javanbakht, A. (2015). Reliability, validity, and factor structure of the Marital Disaffection Scale. Pajouhandeh, 20(6).349-342. http://pajoohande.sbmu.ac.ir/article-1-2100-fa.html. (In Persian).

Tabnak. (2025). Retrieved from https://www.tabnak.ir/fa/news/1333588/. (In Persian)

Yousefi Farashteh, M., & Dehghani, Z. (2021). The relationship between teacher feedback, academic burnout, and academic well-being: The mediating role of task value. Iranian Journal of Medical Education, 21(51). http://ijme.mui.ac.ir/article-1-5343-fa.html. (In Persian)

Zakaei, M. S., & Esmaeili, M. J. (2011). Youth and academic/university alienation. Cultural Research Quarterly, 4(4). https://doi.org/10.7508/ijcr.2011.16.003. (In Persian)